

continentiæ, et importunitatis, tanquam nescium A fraternæ charitatis, qui in tanta penuria sibi non-
 lum esurienti, priusquam viduæ jam pene deficienti
 anem fieri postulavit, imo tumultuose exclamavit.
 Verum si consideres quo sine id agebatur, intelliges
 quia viduæ potius quam prophetæ consulebatur: et
 stragulata illa vestis diversis virtutibus variata te-
 rebatur, quam in tetrino justitiæ fortis mulier ope-
 rabatur. De qua Salomon ait: «Manum suam misit
 ad collum, digiti ejus apprehenderunt fusum (Prov.
 xxxi).» Quæ autem pensa eadem mulier uerit,
 vel quo pectine incorruptibilem vestem texerit, in-
 sinuat cum subjungit: «Manus suas aperuit inopi
 et palmas suas extendit ad pauperem (ibid.).» Hæc
 nimirum prophetia adimplebatur, cum propheta a
 vidua pascelatur. Sic et a muliere Samaritana ipse B
 Christus petiit bibere (Joan. iv), non (ut mihi vi-
 detur) aquam putei, sed fluentia sitiens fidei. Sic et
 apostolus Paulus cum Philippensium honestam lau-
 daret liberalitatem, qui paulo ante pristinam eor-
 undem latenter arguerat tenacitatem: «Non quia,
 inquit, quæro datum, sed requiro fructum (Philip.
 iv).» Multa hujusmodi in Scripturis sacris inve-
 nies, quæ mihi in præsentiarum non occurrunt, nec
 tamen hic ponenda sunt omnia quæ occurrunt, ne
 longo excessu fastidium legentibus inferatur, dum
 ad propositum tardius remeatur.

Dato quidem et confirmato quod rex Leuthbran-
 dus devote promiserat, sanctum illud corpus, omni

difficultate remota bajuli sustulerunt, et aggredien-
 tes iter optatum, Papiam cum gaudio pariter deve-
 nerunt. Præcurrentibus autem vultibus, lætitia in-
 effabili tota civitas commota est, et utriusque sexus
 innumera multitudo cum hymnis et laudibus in
 obviam egressa est. Qui laudantes Dominum, cujus
 incomprehensibili gratia tantas reliquias suscipere
 meruerunt, ad basilicam regiam revertentes, eas
 ibidem quinto Idus Octobris honorifice reposuerunt.
 Felicem illam ecclesiam dixerim, quæ tali thesauro
 locupletatur, qui omni pretiosior auro, gemmis præ-
 clarior merito judicatur. Felicem, inquam, quæ tantas
 reliquias in præsentiarum meruit continere, quas
 universus orbis terrarum non meretur in perpetuum
 retinere. Si debent credi quæ forte videntur incredi-
 bilia, credite qui legitis, credite qui auditis: malle
 ecclesiam nostram ditari et ornari ossibus Augustini
 quæ in ecclesia Papiensi continentur, quam sericis
 vestibus, quæ multæ (ut audivi) in foro Papiensi ven-
 ales inveniuntur. Malle in ecclesia nostra conservari
 pretiosas Augustini reliquias, quam pomposas Cresi
 divitias. Jure itaque hujus reliquiis apostolica Pe-
 tri gaudet ecclesia, de cujus consortio ipse Petrus
 cœlesti lætatur in curia. In qua cum tam ipse quam
 cæteri apostoli omnium gaudeant felicitate justo-
 rum, maxime tamen Augustini, qui perfectus fuit
 imitator eorum, cum quibus in Deo, de Deo vivit et
 vivet in sæcula sæculorum.

VITA SANCTI AMANDI

TRAJECTENSIS EPISCOPI

(Ex editione Godefridi Henschenii, *Acta sanctorum Bolland.*, Februarii tom. I, die 6, pag. 815.)

Vitam S. Amandi eleganti stylo descripsit Philippus Harvengius, vulgo ab Eleemosyna dictus, monasterii
 Bonæ-Spei apud Binchium in Hannonia ordin. Præmonstratensis secundus abbas, S. Bernardi æqualis et
 familiaris. In elogiis abbat. Elnonensium hæc de eo traduntur:

*Non mihi facundi laus est reticenda Philippi,
 Eloquii cujus undique serpit odor,
 Hugonisque ætate fragrat: quo principe gestis
 Admovit calamum, præsul Amande, tuis.*

Huic Hugoni scripsit Philippus priorem epistol. Vitæ S. Amandi iustar Prologi præpositam; eoque anno
 Chr. 1169 mortuo, scripsit alteram epistol. abbati Joanni, ejus successori: sub quo Vitam S. Amandi in
 lucem edidit circa an. 1170. Obiit tandem an. 1183, cum aliquot mensibus ante regendi monasterii onere
 se abdicasset. Illius hoc legitur epitaphium:

*Marcescit florum flos Philippus. via morum:
 Sub me sanctorum sit consors, Christe, tuorum.
 Christe Jesu non da Philippo morte secunda
 Lædi, sed tribue vivere perpetuo.*

De Philippo hoc tribus locis agit Vossius in libris De historicis Latinis, ac lro. II, cap. 49, vocat Philippum
 ab Eleemosyna abbatem Bonæ-Spei: dein lib. III, par. II, lit. PP. refert Philippum abbatem Bonæ-Spei,
 quasi a superiore diversum; ac mox Philippum abbatem Elnonensis cœnobii profert scriptorem Vitæ
 S. Amandi, a Mejero citat. ad an. 661 in Annalib. Flandriæ. Possevin. quoque Elnonensem velut ab
 abbate Bonæ-Spei diversum tradit. Josias Simlerus unicum habet, et Elnonensem abbatem facit, nisus et
 ipse auctoritate Mejeri: ejus hæc verba sunt: «Philippus abbas de situ ejus (Elnonensis) cœnobii: *Locus
 est, inquit, inter Menapiorum fines Propontia Nervisque finitimus.*» Quæ verba habet Philippus infra,
 n. 64. Hanc Vitam ex mss. monasterii Blandiniensis, et Nicolai Belfortii descripsimus, contulimusque
 cum editione Duacena operum Philippi abbatis, et alio vetusto cod. ms. cœnobii Elnonensis: existat etiam

ms. in bibliotheca Vedastina. Meminerunt Vitæ hujus a Philippo scriptæ Miræus in *Fast. Belgic. et De scriptorib. ecclesiastic. Valer. Andreas* in *Biblioth. Belg.*, sed qui in prima hujus editione S. Amandum scribit *episcopum Ultrajectensem*, in secunda *Leodiensem*: quo satis innuit eam sibi Vitam non fuisse cognitam. Philippi chronologiam, non satis accuratam, emendamus.

EPISTOLA DEDICATORIA.

AD ABBATEM HUGONEM.

1. Reverendo in Christo Patri Hugoni (125), Dei gratia venerando monasterii Elnonensis abbati, et congregatis ibidem in Domino fratribus, frater Philippus de Eleemosyna, in semine computari, cui benedixit Dominus.

Sanctorum meritis flores adhibere sermonum, et officio scriptiois electi generis ornare præconia, difficile probatur et arduum: **708** maxime ubi nec vita convenit, nec scientia suffragatur. Qui enim Beatorum prædicare mores, explicare vitam, retexere gesta disponit, sic expedit vivat ut loquitur, et factis ornet, quod oratione commendat, ne vocis propriæ testimonio redargutus, imitatione non approbet, quod assertionem prosequitur. Ab universitatis vestræ desiderabili sanctoque collegio, ad corrigendum mihi Amandi beatissimi Vita porrigitur, ut exercitio vigili recipiant obscura lucem, modum superflua, hiantia juncturam, minus habentia supplementum. Sed quis ego, aut quid ego, cui nec meritum vitæ, nec sapientiæ condimentum, nec eruditionis cultus, ususve scribendi, tam clari spondet operis puritatem? Laudo quidem scriptoris primi diligentiam, veneror antiquitatem: placet industria: si stylus jacet, ordinem non refello. Sed facile nova eudentibus accedit invidia, nec æstuans livor detractionum caret aculeis: maxime cum in sugillatione veterum novitas induci serio videatur. Sicque antiquorum deploratur injuria, tanquam pereat illis, quidquid novis accesserit. Sed exspectatur securius judicium veritatis, quam murmur timeatur invidiæ, quæ locum non habet in atrio charitatis. Hæc est, quæ nostræ præstat imperitiæ fulcimentum, vires suggerit, ministrat audaciam; et in procellosum pelagus naviculam timidæ sedulitatis impellit. Cui tamen si nauta detur humilitas, clavus obedientia, veritas malus, antenna discretio, remex sedulitas, auctoritas velum, quod gratiæ cœlestis favorabilis aura sustollat, facile turbidi sali undosa cacumina, et tristes commotionis invidiæ sinus secundo cursu poterit enatare. Quia igitur sinceritati vestræ charitatis teneor devinctus affectu, negare nequeo, si quid injungitis, maxime cum debeat honestis imperiis executio comes semper assistere, et jucunditatis afferre fructum sancta mandantibus. Nec enim debet esse, quod honestas

A imperat, importunum; quod dicat minor, difficile; quod persuadet utilitas, onerosum.

2. Quid autem judicari potest utilius, quam spiritualibus exercitiis exempla formare, serere moribus disciplinam, sanctorum celebrare virtutes, et tradere posteris, quæ sequantur in sanctitate et justitia coram Deo? Sane quid est aliud Deo digni vita Pontificis, quam bene vivendi lumen eximium, speculum sanctitatis, justitiæ titulus, magisterium pietatis, forma doctrinæ, disciplinæ sanctio (124), religionis exemplum? Habet omnis in eo sexus, ætas, conditio, gradus, ordo, statusve, quid eligat: et in omnes abundanter emanat luminis hujus sancta serenitas. Invenit in eo pueritia quid miretur, quid imitetur adolescentia, robur virile quid appetat, quid sequatur vigilantia senectutis. Instruitur in eo nobilitas, plus animæ quam carnis affectare delicias, et ornare natalium dignitatem decore virtutum. Humiliari et obedire status ordinis edocetur, nec perversi turbinis aura supra se raptus inaniter animus, elatione gestiens intumescat, et ad ejus sortem pertinere videatur, qui est rex super omnes filios superbiæ. Potestas eruditur non alium sapere, sed timere: et terreæ sublimitatis eminentia, cœlestibus imperiis humiliter subjici, nec divinam refellere voluntatem. Informatur Pontificalis auctoritas in delinquentes sic zelo rectitudinis erigi, ne mansuetudinis deserat lenitatem, sicque judiciorum studeat æquitati, ne dissolutionem redeat indulgentia, vel vindicta sævitiam. Convenitur prædicatorum vita, non in doctis humanæ sapientiæ verbis Evangelium ponere, sed in ostensione spiritus et virtute, ne gloriam quærens ab hominibus, gloriam, quæ a solo Deo est, non obtineat; et foris effusa, mercedis internæ munere vacuetur. Componitur populorum status, non recedere a fidei fundamento, persistere in lege testamenti, principalibus edictis esse subjectus, nec publicis executionibus adversari. Sic fructificatur omnibus unius exemplo, et in omni ejus opere, pietatis cultus et semita veritatis elucet.

3. Laudemus Dominum, qui fecit illum, qui sicut in sanctis suis semper est et ubique mirabilis, sic est in Amandi beatissimi virtute miranda laudabilis. Ipse in illo nomini suo dat gloriam, qui magnificavit eum in laude, qui fecit eum excelsum in verbo gloriæ, et in verbis ejus monstra placavit. Orationum

(126*) Fuit hic Hugo, ut patet ex monumentis Elnonensibus, gente Burgundus, eloquentia, consilio, morumque suavitate perspicuus, ante prior monasterii Laudunensis S. Joannis, deinde abbas Humolariensis, postea Gualtero II, ob inertiam amoto, factus abbas Amandinus 42, et sui nominis 2, an.

1150. Turrim incendio collapsam a superioribus fenestris in sublime eduxit: duas piscinas effodit: claustrum reparavit: tricinium extruxit: possessiones ampliavit: e vita abiit anno 1169. Ejus laudes celebrat Philippus in sequente Epistola.

(127) Mss. *ratio*.

itaque vestrarum patrocinante suffragio, de imperitia quidem timidus, sed de charitate præsumentis, obedientia duce, quod mandatis aggredior, satisfaciens pro viribus imperio charitatis. Ad corrigenda tamen quæ primo sunt posita non ascendo, ne antiquitatis reverentiam videar minus reverenter infringere, neu styli varietas opus proferat inconcinnum, quæ sensuum pondus, et materiæ gloriam, in capacis juncturæ non conferat unitatem. Thematis igitur tenore servato, dispositisque certa sub assignatione (125) capitulis, sub divinæ pietatis et vestræ devotionis adjutorio, cum gratia sancti Spiritus opus ordior imperatum.

EPISTOLA EJUSDEM.

AD JOANNEM ABBATEM.

Dilecto in Christo Patri et amico JOANNI (126), Dei gratia monasterii Elnonensis abbati, et sancto ejusdem loci conventui, frater PHILIPPUS de Elemosyna servare unitatem **709** spiritus in vinculo pacis. Ritu perpetuo jubetur ignis ardere jugiter in altari, cui per singulos dies sacerdos ligna subjiciens, alimenta suggerit consummationibus hostiarum. Excubat ante fores tabernaculi litteræ legalis auctoritas, hoc iaterius significante Spiritu sancto, quod igne charitatis debet semper ara cordis ignescere, cui velut quotidianum fomitem, continua debet pietatis opera suppeditare fidelis et sedulus operator. Quia non est holocausti forma laudabilis, si non in conspectu Domini mutæ dilectionis incensum in odorem suavitatis ascendat. Hæc mihi consideratio in amore vestri non permittit vitabilem fructicare (127) defectum, sed piæ devotionis affectibus circa obsequium vestrum mens studiosa motu sinceræ charitatis invigilat, ut coram Deo rationabile sit obsequium nostrum, et utrinque proficiat oblationis hujus hostia salutaris. Sed et ad vestræ sanctitatis occursum nuper ascendere proponenti factus est mihi leo in via, cerastes in semita: duræ subitacionis accessus. « Audivi et conturbatus est venter meus, a voce contremuerunt labia mea (Habac. 1), » confusi sunt sensus, et status mentis emarcuit, quia tam repente sublata est de medio columna sublimis, summi artificis manu potenter expressa signo sanctitatis, gloriæ et honoris. Recessit pastor bonus, decus ordinis, pietatis exemplum, disciplinæ sator, religionis ornatus, domicilium virtutum, consilium pacis, rectitudinis via, metator utilitatis publicæ: pauperum solutor (128), et arbiter æquitatis. Cujus uberem sapientiam, cujus industriam celebrem, monasterii status in cultu justitiæ coram Deo, et in conspectu hominum plenius ædificia præclare testantur. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis

A fontem lacrymarum, ut plangam non cæcos gladio filios populi mei, sed Patris communis excessum, dissidium triste prædulcis amici, lamentabilem publicæ desolationis ærumnam? Articulus nobis hujus necessitatis impingitur, ut lacrymas funebribus dependamus obsequiis: lacrymabile nihil est illi, qui palea carnis exutus, feliciter in horreum cœlestis demigrat. Cujus etsi careamus juvenuda præsentia, recondere tamen debeamus in thesauro memoriæ de illo quid miremur (129), quid dulce sit imitari, quid aliis proponere gratiosum.

B 5. Benedicta gloria Domini de loco suo, quæ in tanti luminis occasu, locum vestrum vindicavit a tenebris, divisionum turbines in tanta turbatione compescuit: et consolationis piæ gratiam retulit post dolorem. Gaude, pastor, in electi gregis unitate laudabili, fideli constantia, gratia singulari. Gaude in propectibus ordinis et exercitio disciplinæ, gaude in cultu justitiæ et operibus sanctitatis. Gaude sacer conventus de novi subrogatione pastoris, qui non per cancellos Simonis, vel cuniculos falsitatum, tam quam mercenarius introivit; sed, vestra famulante concordia, vocatus a Domino tanquam Aaron, Petri minister et Amandi successor effectus est. Quem firmum cum Petro, et amabilem cum Amando desidero feliciter inveniri. Cujus ætatem si quis minus sincere judicat vel oneri disparem, vel honori; audiat Apostolum Timotheo dicentem: « Adolescentiam tuam nemo contemnat (1 Tim. iv). » Legat et intelligat quia Jeremias ad prædicandum puer vocatus est (Jerem. 1), Daniel puer contra senes impudicos, in spiritu judicii et spiritu ardoris districte et humiliter erectus est (Dan. xiii). Circa id ætatis David a Domino electus est et unctus in regem (1 Reg. xvi). Joan. evangelista in apostolatus ordinem sublimatus. Utilior est multoque probabilior adolescentia cum moribus senectutis, quam senectus annosa juvenutis implicita lusibus et obnoxia levitati: « Cani enim sunt sensu hominis, et senectus utilis vita immaculata (Sap. iv). » Gratulamur in Domino, fratres, quod sic uniti estis fœdere spirituali, ut et charitatis vestræ zelus in alterutrum ferveat, honestatis lumen præferens et pietatis exemplum.

D 6. Et ecce ad manum est quod quæsisistis; quod jussistis, impletum est, quod mandastis, exhibitum. Non quidem, ut decuit exaratum est, nec ut patroni tanti reverentia vel materiæ dignitas exigebat; sed ut pauperis ingenii tenuitas, et occupatio multiplex indulserunt. Et nunc os meum patet ad vos, cor meum dilatatur ad vos; sed præsentiam meam vobis invidet necessitatum mearum secunda progenies, quæ sic me trahit et distrahit, ut non quod volo hoc faciam, sed plerumque, quod odi, cogar exsolvere.

(127*) Hanc ab auctore distinctionem capitulum factam margini apponimus.

(128) Joannes II, abbas 43, antea superior ejusdem monasterii, post an. 14, coactus Atrebatii præsentis Guillelmo archiep. Remensi sese abdicare: successorem habuit Eustachium Blandiniensis ecclesiæ

thesaurarium, virum egregium.

(128*) Ita ms. codex. Alter *fructicare*. Excusa, *fructicarum*.

(129) Ms. *solator*.

(129*) Ita ms. Ast. excusa, *meremur*.

Communis filius noster frater Albertus, vice nostra, A quod charitati vestræ dirigimus, exhibebit. Bene valete semper in Domino et orate pro vobis (130).

CAPUT PRIMUM.

S. Amandi ortus, pueritia, vita monastica.

7. **710** Gloriosus igitur Christi confessor Amandus, fide claris et sanguine parentibus ortus, natalium dignitatem vitæ meritis illustravit. Pater ejus Screnus, mater Amantia, noncupatione tam celebri sobolis sanctæ nomine et gloriam felici denuntiavere præ- sagio. Herbalicus loco nomen est : qui titulo nati- vitatis insignis, sicut ab Oceano non plurimum distat, sic Aquitanicæ collimitat regioni. Agente ita- que circa susceptum filium paternæ circumscriptio- nis industria, præceptoris diligentia sacris traditur litteris imbuendus, ut ætatis primævæ rudimenta prima liberalium studiorum cultus insignis erigeret, et doctrinam gratia condiente, ab uberibus sapientiæ, divinæ legis sugeret intellectum. Jam in illi temporis rutilabant in puero futuræ sanctitatis insignia : et sæculi fructus ubertatem lucidi floris circumfere- bat aspectus. Etenim manus Domini erat cum illo; cujus operante potentia tanquam vitulus novellus promovendus ad aratrum, cornua producebat, et ungulas : quibus antiqui hostis calcaret immundi- tiam, malitiam ventilaret. Vigebat eo cælestis exer- citium disciplinæ, et in castris mens devota certatura regalibus, ignem et gladium ad victimam deferebat.

711 Erat sermo fidelis, fides affectuosa, affectio sincera, sinceritas firma, firmitas constans, constan-

(130) Hic indiculus capitulorum adjunctus erat in mss. et excusis. Ea inter uncos indicamus. Vitam autem more nostro in capita longiuscula distingimus. Ipsorum tamen capitulorum hic brevioria adnota- mus.

- 1 De natiuitate et institutione beati Amandi.
- 2 De conversione ejus.
- 3 De dracone.
- 4 Qualiter voluit eum pater revocare a conversione.
- 5 De peregrinatione viri Dei.
- 6 De reclusionem ejus apud Bituricas.
- 7 De itinere Romano.
- 8 De injuria viro Dei ab ædituo illata.
- 9 De apparitione et solatio beati Petri apostoli.
- 10 De ordinatione viri Dei in opus prædicationis.
- 11 De consolidata mensa altaris, quæ per incu- riam fracta erat.
- 12 De instantia prædicationis.
- 13 De secunda peregrinatione ad Urbem.
- 14 De puero liberato a dæmone.
- 15 De pisce et tempestate.
- 16 De secunda apparitione beati Petri apostoli et sedata tempestate.
- 17 De profectione viri Dei ad Gandavos.
- 18 De duritia Gandavarum et constantia viri Dei.
- 19 De effectu prædicationis.
- 20 De resurrectione mortui apud Tornacum.
- 21 De fructu gratiæ sequente miraculum.
- 22 De colloquio beati Gisleli et conversione Vin- centii.
- 23 De beata Aldegunde.
- 24 De beata Rictrude et filio ejus Mauronto.
- 25 De prædicatione Sclavis facta.
- 26 De excessu Dagoberti regis, et exsilio viri sancti propter correptionem ejus.
- 27 De revocatione viri sancti.
- 28 De infante cujus linguam Dominus aperuit in

lia perseverans, perseverantia non aberrans. Agebat sane quemdam senectutis ornatæ moribus castigati operis cælibatum; et in fragili corpore virilis animus et consilia matura convenerant. Et, quis semper vanitatem reprimit æstimatio vèritatis : et, « ubi spiri- tus Domini, ibi libertas (I V Cor. iii); » in libertatem gloriæ filiorum Dei reformari pius animus affectabat. Jamque salutis partus, quem a timore Domini mens sancta conceperat, in lucem gestiebat erumpere, et ad fugam sæculi fidelis præspirabat affe- ctus.

8. [CAP. II.] Sacro igitur animum stimulante deside- rio, relictis parentibus et domo paterna, in Ogiam insulam, quæ ab Oceani littore quadranginta ferme millibus distat, secunda navigatione devehitur. Ibi Deo servientium fratrum jucunda devotione susce- ptus; conceptæ propositionis arcanum celebri con- cludit effectu : et mundi gloriam cælestis philosophiæ conterit argumento. Abdicat generis claritatem, ut abjectus vivat in domo Dei, carnis fugit illecebras, abjicit præstigia vanitatis : renuntiat infulis digni- tatum, ponit modum cupiditatibus, curiositati metas affligit : indicit vitis bellum, lamulatum virtuti prærogat, et corde non ficto viam veritatis insumit. Pauperem Christum pauper factus insequitur, et regularis disciplinæ cultum tota sedulitate novus cœnobita complectitur. Pascitur jejuniis, vigiliis recreatur : laboribus hilarescit, oratione respirat, lectionum ferculis saginatur. Vincit occupationibus lædia, fastidium varietate detergit, ornat medita- verbo præsignationis.

- 29 De electione beati viri in Trajectensi Ecclesia.
- 30 De mala conversatione clericorum.
- 31 De morte regis Dagoberti, et de missa legatione ad Urbem ad beatum Martinum papam.
- 32 Epistola Martini papæ ad beatum Amandum.
- 33 De recessu beati Amandi a Trajecto.
- 34 De conversione beatae Itæ.
- 35 De filia ejus sancta Gertrude.
- 36 De adventu sancti Amandi ad monasterium beati Gisleli, de miraculo piscis.
- 37 De contemptoribus prædicationis viri Dei, qui pesilentia gravi mulctati sunt.
- 38 De blasphemo correpto a dæmone.
- 39 De cæco illuminato.
- 40 Quomodo vir sanctus orta tempestate manus evasit apparitorum.
- 41 Quomodo rex Hildericus dedit viro Dei Bari- sium.
- 42 De muliere cæca illuminata.
- 43 De tertia peregrinatione ad Urbem.
- 44 De ædificatione Elnonensis monasterii
- 45 Qualiter sanctus Humbertus ab Urbe rediens venit Elnonem ad sanctum Amandum.
- 46 De præposito Elnonensis monasterii propter inobedientiam percussio et sanatio.
- 47 Qualiter Blandinienses monachi elegerunt san- ctum Amandum post mortem beati Floreberti.
- 48 Qualiter Elnonensi monasterio beatus Amandus præfecit sanctum Andream discipulum suum abbatem Barisinci.
- 49 De testamento quod fecit ante transitum.
- 50 Petitio seu adjuratio sancti Amandi de corpore suo.
- 51 De transitu ejus et sepultura.
- 52 Visio beatae Aldegundis virginis de transitu sancti Amandi.

tione silentium, motus stabilitate componit, fratrum studiis delectatur, imitatione proficit, ignescit exemplis, adhortationibus informat. Justitiæ viam charitatis illustrat obsequiis, et operis gratiam salubris obedientiæ decorat ornamento. Stupet fratrum fidelis universitas, in ætate tam fragili tantæ perfectionis ornatum, et tanquam novi sideris miratur exortum: ac de tanti commilitio bellatoris apud eos in conspectu Domini gratiarum resonat actio, et vox laudis.

9. [CAP. III.] Solet profectibus alienis tabescere mordax invidia, et iniquitatis est proprium, non sereno vultu processus innocentie contemplari. Videt peccator et irascitur, fremit dentibus et tabescit (*Psal. cxi*), et ad gloriam sanctitatis turbida indignatione confunditur. Reparatur antiquæ fraudis insidias, et per familiare sibi organum, radiantem novi luminis flammam, vel extinguere nititur, vel turbatur. Agebat absque arbitris iter solitarium puer sanctus aliquando per insulam, præsentium citatus edicto: nec detrectabat obsequium, quo gratiam mereretur. Ibat igitur sibi totus incumbens, et cælestia mente contrectans, ante altare aureum, quod est in conspectu Dei, piæ devotionis adolebat incensum. Constituebat diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris: de mensæ propositionis epulabatur exultans, et delectabatur in lætitia. Fit plerumque jucunda quies, origo discriminis; et exorta est de messe gaudiorum, planta trisitiæ. Livoris exagitatus aculeis, humani generis adfuit inimicus: eandem formam referens, eandemque naturam, qua protoplastis intulit plagam mortis; et sponsionis fraudulentæ fractos illecebra, jugo miseræ captivitatis addidit. Subito namque serpens inhumanis corpore, forma terribilis, horrendus aspectu, sese sacris injecit obtutibus: et mentis Sabbatum transtulit in stuporem. Facile rudes animos improvisa concutit, et animi statum leviter repentina subvertit accessio. Ad occursum monstri puer Domini timore corripitur, sollicitatur angustia, trepidatione confunditur, fugam meditatatur anxius, sed draconis horret instantiam; nec apud eum constat, fugitare sit, an restare securius.

10. Respectus Domini semper est in electos, nec derelinquit sanctos suos in die malorum, et in tempore superbiorum sine adjutorio. Reparatur subito divina miseratio fluctuantem, trepidum reficit: ekstuantis animi motus confidentiæ sublevat in profectum. Conversus igitur ad cor, in fervorem pristinum recalescit. Spei lætioris armanenta recolligit: et felicis insigne victoriæ de promptuario divinæ pietatis exspectat. Itaque solo prostratus, de priori quidem turbatione compungitur, de visitatione gratias agit: pro subventionem brevis et efficax ad thronum gratiæ derivatur oratio. Auditur in excelso clamor ejus: et de cælesti propitiatorio munus exauditionis

A in auxilium reportatur. Illico surgit intrepidus, et in hostem fidei signo crucis edito, potenti verborum virtute imperat ut **712** a sinibus insulæ malitia draconis emigret, nec se deinceps damnis afferat incolarum. Velut baleari (131) percussa tormento, potentis imperii virtute virtus serpentis eliditur: submisso capite confusus abscedit; nec edicto recalcitrat imperantis. Vincitur in serpente diabolus, et induitur tanquam diploide confusione sua: pro ingesto timore recipit doloris anxietatisque manipulos, et, quo videtur ætas victoris infirmior, eo graviore pulsatur insania: turbatur vehementius, et amplius erubescit.

11. [CAP. IV.] Non capit infrunitus animus de præteritis conjecturam, jugiterque tabernacula calumniæ procaz irreverentia confrequentat. Quem frangere terrore non potuit tentat adversarius enervare blanditiis: et a sancto nititur revocare proposito (132) copiosæ satellitio pietatis. Ad visitandum eum cor patris everberat: jam tepentes in eo recidivat affectus. Novis suggestionibus antiqua suscitatur desideria: novumque (133) generat in animo genitoris ardorem. His aspersa tenebris mens Sereni patris deficit a sereno: tam dulci pignore carere non sustinet: et quasi post cineres sepulcri, vivente se filio credit orbatum. Proinde respectu divini timoris abjecto, disponit a monasterio divellere quem paternæ auctoritatis voliva non assignarat oblatio: et in jus hæreditatis contemptæ revocare deliberat profugum successorem. Enavigato igitur mari descendit in insulam, veniens in monasterium gratanter excipitur: consalutatisque fratribus, a priore loci colloquium filii postulat et meretur. Quo in partem secretius evocato, post dulcia oscula, sermonesque promiscuos de abjiciendo sacræ religionis accinctu, de reditu in patriam, de repetenda hæreditate, consilia matura procedunt, et persuasio seria subiungitur. Proponitur paternæ titulus orbitalis, teneritudinis maternæ continuus et anxius dolor, nobilitatis injuria, contribulum querimoniam frequens, generalis commanentium de reversione voluntas.

12. Velut auræ tenuis sibilus a puero Domini reputantur hæc omnia, rejiciuntur paternæ preces, respuuntur blanditiæ, consilia prædamnantur. Indignationis nubem Serenus induit non serenam: contumescit animo, et in iram totus attollitur, minas congerit ad terrorem, nec contemptum suum valet æquanimiter sustinere. Tactus itaque dolore cordis intrinsecus, abdicat filium successionis jura convellit: et exhæredationis indicit elogium (134). Ille in alta mentis specula constitutus, mundo altior, quasi nihilum et inane hæc omnia: vultuque ac mente immobilis, blandientem pariter ac minantem despicit patrem: sic tamen ut non reverentiæ jura confundat, nec pietatis infringat officium. Moderationis nempe retinens internæ temperiem, et disponit

(131) Ita mss. excusa graviari.

(132) Mss. cautiosa.

(133) Excusa, nonnunquam.

(134) In altero mss. eloquium.

sermone suos in iudicio (*Psal. cxi.*) — « Tibi sit, A
inquirens, pater, hæreditas tua : *Dominus pars hæ-*
reditatis meæ et calicis mei, ipse est qui restituet
hæreditatem meam mihi (Psal. xv). Dignior est
cælestis generatio quam terrena. Mortali patri, pa-
trem præferre condecet immortalis. » Spe frustra-
tus pater, ad hanc vocem turbatus egreditur, pro-
fligata opera vacuus cedit et refertur ad propria. Hoc
jam secundo « mirificavit Dominus sanctum suum
(*Psal. iv.*) » timentem se glorificans : et in conspectu
ejus ad nihilum deducta est impostoris antiqui ma-
ligna perversitas.

13. [CAP. V.] Non est turpe cum re mutare consi-
lia, nec improbabile causis urgentibus adhibere
consensum. Motus, ut creditur, hoc impulsu servus
Domini, peregrinari disposuit, ut, et laboris instantia B
castigatio carnis assumpta præstanter augesceret, et
similes in reliquum vitaret incursus. Sicut enim
fugienda sunt cum suis vitia causis, sic declinanda
est ingestæ tentationis occasio. Ad malum namque
facilius necessitudinum carnalium motus, quam
gladiorum terror aut sævitia potestatis inclinât, et
humana natura sequi, quam trahi solet semper esse
paratior. Igitur ad urbem Turonicam votivæ pere-
grinationis primi derivantur incessus, ut beati
Martini patrocinii sic destinata dirigatur intentio,
et sanctorum suffragiis opus promoveatur inceptum.
Ad sepulcrum sane gloriosi confessoris in spiritu
humilitatis accedens, inter devotos sacræ confessio-
nis ascensus, hoc specialiter sibi Patris sancti me-
ritis apud Deum postulat obtineri, ut omnis sibi in
reliquum redeundi in patriam præcludatur accessus,
occasio præcidatur. Quia, sicut non est tutum vicino
serpente dormire; sic inter notos et affines sæcula-
ribus delictos, non est segura conversatio profiten-
tibus pietatem. Aliquantisper in loco eodem demo-
ratus, primitias capitis obtulit Deo, regalis sacerdotii
suscipiens signum, et ecclesiastica tonsura initiatus
in clerum.

14. Petita postmodum a fratribus 713 loci bene-
dictione progreditur, et iter repetit intercisum. Inde
Bituricas, Domino ducente, pervenit : et ad urbis
antistitem hospitandi gratia declinavit. Eo tempore
præsidebat ecclesiæ vir vitæ venerabilis beatus Pater
Austrigisilus, cujus ornabat celebri sanctitate colle-
gium Sulpitius archidiaconi confessor insignis, vitæ D
merito, et morum gratia post sanctum virum ponti-
fex mox futurus. Hi venientem se servum Dei debito
susceperunt humanitatis officio : et ex benevolentia
charitatis, congrua necessitati subsidia ministrarunt.

15. [CAP. VI.] Agebat pubertatis annos beatus
Amandus, in adolescentiæ flore primævo, fervorem
spiritus ab ætatis fervore non dividens, ut caperet
virtus animi cum corpore pariter incrementum : et
in azymis sinceritatis et veritatis devotam conse-
craret Domino juventutem. Intellexit hic vir Deo
plenus, sibi secretius aliquid exsequendum : quo
arctiori custodia, promptiori studio, vigilantia pu-
riori, rudes ætatis lubricæ motus, et genuinos carnis

impetus subnervaret. Ad æterna namque tendentibus
circa motus domesticos severæ castigationis est
adhibenda censura, ne misere serviat animus, qui
nobilitate debuit imperare. Desiderio desiderabat
hoc pascha cum perfectis edere vir electus, et de
hoste victoriam, conflictu quærere singulari, juxta
verbum Sapientis quo dicitur : « Beatus homo cum
portaverit jugum Domini ab adolescentia sua, sede-
bit solitarius et tacebit, et levabit se super se (*Thren.*
iii.) » Successus congruos sancta facile sortitur in-
tentio : et vix affectum possibilitas deserit quem
pietatis studia suscitaverunt. Ad petitionem ejus, a viris
misericordiæ, sancto pontifice et fidei archidiacono,
supra murum civitatis instantia celeri cella constru-
tur, ubi felici peregrinationis genere, peregrinus a
mundo, peregrinus a carne, peregrinus a sensibus,
et contubernio vanitatum, soli Deo liberius adhæ-
reret, vacaret ardentius, fidelius obsequeretur,
fructuosius militaret. In hoc voluntariæ necessitatis
ergastulum, vir Dei charitatis compede vinctus in-
greditur, contra vitia carnis ac spiritus, contra
mundi gloriam, contra spirituales nequitias circum-
spectione modesta et humili pugnatorus.

16. Fit pugnanti cilicium vestis, hordeaceus panis
edulium, potus unda communis : reclinatorium terra
vilibus constrata segmentis. Fit abstinentia jugis,
vigiliæ frequentes, indefessa oratio, fidele silentium,
meditatio sacræ legis assidua, efficax divinæ studium
lectionis. Sicque libratur occupatio multiplex, ut
non inveniret otiositas inimica progressum, et hosti
callido deesset accessus, et clauso aforis ostio, divi-
na custodia contra turbines externos intra arcam
sapientiæ, justum servaret absconditum. Sic annis
fere quindecim viro Dei vivitur, et in talibus vita
spiritus ejus virtutum ducens ab æterna vite propa-
gines, et de stillicidiis gratiæ germinans sanctitatem,
post affectati carceris labores egregios, post confli-
ctationis eximie fideles excubias, post assiduos
macerati corporis cruciatus, ætatis incessibus poten-
ter edomitis, tractu temporis, quem diximus, evolu-
to, votivæ peregrinationis recrudescent affectus, et
ad iter primo dispositum, propositi prioris memoria
non segnibus erigitur.

CAPUT II.

S. Amandi primum iter Romanum. Verbum Dei
prædicatum.

17. [CAP. VII.] Deseritur solitaria mansio, secreti
dulcis negotiosa otia laxantur in publicum : conver-
sationis occultæ latebra, sub aspectum solis educi-
tur. Non hic tamen usum levitate credimus servum
Dei, vel absque familiari processisse mandato, quod
paginæ cordis calamus scribæ velociter scribentis
impresserat. Spiritualis quidem omnia judicat, et
ipse a nemine judicatur, et cum sanctorum semper
imitanda sit virtus, non tamen semper imitabilis
actus : et eorum pleraque opera non vivendi formam,
sed privilegium divini muneris eloquantur, in quo
sunt admirationi tradita, non exemplo. Mirari liceat
super hoc Dei servum, non libeat imitari, quia non

in generale transit edictum privata concessio: nec in omnes diffunditur gratia specialis. Spiritus enim sanctus non ubique, sed ubi vult, spirat, et vocem virtutis prerogat voci suæ, ut, qui docetur interior, audiat, quid loquatur: et a mandatis intelligat, semitas eligens veritatis. Taliter, ut dignum est credi, vir sanctus, uno tantum comite contentus, egreditur: et aggreditur viam, quam, Spiritu sancto dictante, conceperat, spiritalis emolumento gratiæ munerandus. Emensoque itinere, post Alpium horridam et arduam viam, post anfractuosos et lubricos vertices Apennini, post naufragosos et difficiles fluminum comitatus, apostolici culminis Urbem jucunda perventione lætus ingreditur. **714** Ibi ad B. Petri confessionem, cum lacrymis et oratione reverenter affusus, obsecrationibus sacris mente devotus indulget, ad reliquum vitæ tempus et ordinem postulat profutura, pietati divinæ totus inuitur, et in jubilo cordis de subventionem gratuita gratiarum replicat actionem. Iude ad memorias martyrum sanctorum titulos (135) aviditate sedula circumferitur, et eorum suffragiis operi suo fructum a Patre luminum flagitat assignari.

18. [CAP. VIII.] Sicut studet exsequi justitia quod suum est, sic a ferali proposito livor improbus non recedit. Justorum namque semitas obsidet Satanae malitia pervicax, et insidiando circumvolat, ut convertat studia pietatis in scandalum. Reversus erat in una dierum B. Amandus, sicut consueverat a visitationis sacrae votivo circuitu, ut in B. Petri basilica consummaretur dies, et continuaretur oratio. Cumque post vespertinam synaxim, recedentibus aliis, vellet ibi solus hujus rei gratia demorari; adfuit ex æditibus unus, loca sancta perscrutans in ordine vicis suæ, ne quid accideret, quod servitutis suæ turbaret obsequium. Hic cum non agnitus sibi Dei servum in loco abdito reperisset; repentino turbatus impulsu, minus civiliter attractatum, non sine verbis contumeliæ, violenter a templi ambitu et irreverenter extrusit. Ille intra patientiæ claustra se continens, in spiritu mansuetudinis portat injuriam, calumnias despicit, molestiæ reluctatur. Non recedit ab opere sanctitatis excitatus opprobriis; sed in hymnis, et psalmis, et canticis spiritualibus, cordis et vocis ministerio consonante, servitutis suæ pensum Domino cum omni humilitate dependit. Retunditur et hic antiquus illusor, et illuditur ei iudicio veritatis, quia reportat humilitas allisa solatium, et in desiderio cordis sui fraudulenta non requiescit impietas.

19. [CAP. IX.] Cum ergo sic exclusus, in gradibus ascensionis pro foribus ecclesiæ resideret; post orationis cursum, post pietatis lacrymas, et amoris in-

Ami sancta suspiria, subito raptus, in excessu mentis B. Petrum videt propter assistere, aspectu læto, serena facie, claritatis habitu renitentem. Hic post visitationis piæ munus exhibitum, post communionem suavis alloquii, post familiaritatis sanctæ lenesolatum, reflectendum denuntiat iter in Gallias; ut in agro Domini laboret attentius, et super messem, quæ multa succreverat, promptus minister invigilet. Ille cœlesti certificatus oraculo, et apostolicæ vocis roboratus hortatu, viam convertit in Gallias: et quod a mandatis intelligat, opere protestatur.

20. [CAP. X.] Regnabat in Galliis ea tempestate Lotharius (136), vir strenuus in rebus bellicis, non minor virtute quam gloria, et Christianæ fidei propugnator insignis. Hic quartus a Clodoveo (quem B. Remigii (137) constat ministerio baptizatum) præferebat in potestate clementiam, morum titulos in eminentia dignitatis, in abundantia rerum prosperitate gratiam mansuetudinis exigebat. Colebat in reverentia pastores Ecclesiæ, donariis frequentibus et prædiis ornabat ecclesias: et regni gloriam continuis propagabat augmentis. Ad eum cum beati viri celebris emanasset opinio, gloriosis viris Audoenno (138) et Eligio non segniter advenientibus, qui inter aulicos principes adhuc in sæculari habitu non mediocriter eminebant, evocatur ad regem: et pontificali auctoritate præmissa, voluntate principis, et magnatorum probante consensu, in officium prædicationis ordinatur episcopus, sicut mos illius temporis exigebat, et ad disseminandas in gentibus evangelicas sanctiones, ad propalandum Christi nomen incredulis, ad ponenda fidei fundamenta, cum omnium favore et gratia destinatur.

21. Vir sanctus impositum suscipiens reverenter officium, studet opus evangelistæ diligenter implere: studet omnibus verbo prolificere, pariter et exemplo: studet ad lucra spiritualia talentum sibi creditum fideliter erogare: studet annonam fidei, fidem nescientibus dispensare cum gratia, et ab idolorum cultibus ad veritatis viam revocare satagit aberrantes. Et, quia redemptionis æternæ gratiam prædicat, captivorum redemptioni miseranter insistit, ut in eis mundanæ pariter et diabolicæ jugum servitutis absolvat, et prædicationi sanctæ pondus et gratiam conferat æstimatio **715** pietatis. Si quos autem infra pueritiæ terminos redemptioni casus assignat, purificatos unda baptismatis, studiis applicat litterarum, ne confundat indisciplina renascentes, vel obruat ignorantia promovendos. Ex his postea nonnulli, beati Patris adveniente subsidio, facti sunt veritatis assertores egregii, sacerdotes electi, doctores Ecclesiarum, et prælati monasteriis sancti vitæ monasticæ professores.

(135) Edita, *tumulos*.

(136) Hic est Chlotharius II, cui anno 628 mortuo successit filius Dagobertus, ac sub hoc sequentia potius peracta.

(137) Quartus a Clodoveo I, non ordine regendi, sed nascendi, habuit enim eum proavum, Chlothar-

rium I avum, et Chilpericum patrem

(138) Colitur 1 Octobris. De ejus aetate et baptismo Clodovei egimus hoc die ad Vitam S. Vedasti; nri et de baptismo regis 5 Febr. in Vita S. Aviti episc. Viennensis.

22. [CAP. XI.] Dum commerciis talibus vir beatus ordinationis suæ coronat initia, ab illustri viro, quem supra memoravimus, Audoenno, ad consecrationem monasterii, quod jussu prædicti regis (139) instruxerat, invitatur. Vocatur B. Faro (140) Meldensis episcopus, et ad opus destinatum cum B. Agilo (141) fideli opera consummandum diligentius elaborat. Cumque omnibus rite peractis ad altaris consecrationem sancti pontifices accessissent, inæquali positione locatum superpositum marmor apparuit: differunt ad horam sancta mysteria, correctionem parant inæqualitatis inventæ; et ad reformandum mensæ declivis statum vigilantiter intendunt. Quam loco motam sancti viri dum sustentarent manibus, et inconsideratius attrerant, defluxit in terram subito marmor elapsum, et allisum vehementius in duas partes subita divisione dissiliit. Turbati et conterriti venerabiles viri, non mediocriter contristantur, et casus urgentis incommodum verbis cæremonia prosequuntur. Tunc B. Amandus cum beatis Farone et Agilo, spe de Domini pietate præsumpta, cum lacrymis in orationem procumbunt: et affectu penetrante cœlestia, solatium tristici incommodi, de Patris æterni clementia præstolantur. Surgentesque ab oratione, signo super lapide vivificæ crucis emisso, reconstitutum (142) marmor, in integritatem pristini tenoris aspiciunt; sed ad signum virtutis, signique memoriam, virgula subtilis in medio loco scissuræ, tanquam lineare discrimen apparuit. Fit de divino munere solemnis gratulatio, consecrationis opus in gaudio consummatum, et aguntur uberes gratiæ tam celebris misericordiam præstatori. Audoenus igitur vir illustris, ne tam dignum opus, vel vetustas absumeret, vel occultaret oblivio, prædictum marmor litteris jussit eminentibus insigniri, certo sensu continentibus, altare præsens B. Amandi fuisse ministerio consecratum. Locum præterea, Jerusalem (143) præcipiunt sancti Patres ab incolis appellari, propter crebras revelationum spiritualium visiones, et assiduas miraculorum beneficia quæ dignabatur in servis suis divina pietas ibidem multipliciter operari.

23. [CAP. XII.] Inde, ne quid a titulo gloriæ, ne quid a cumulo mercedis excideret; ad loca reuolentiora, et irretitas idolorum cultibus gentes, dilectus Deo et hominibus B. Amandus egreditur, ad dandam scientiam salutis plebi Domini in remissionem peccatorum eorum, ut lumen Christi splenderet in tenebris, et notum fieret salutare Domini, et revelaretur infidelibus justitiæ cultus, et gratia verita-

(139) Imo a Dagoberto rege post obitum Chlotharii, petivit S. Audoenus et impetravit locum, extruxitque monasterium, ut constat ex Vita S. Agili primi Resbacensis abbatis, 30 Augusti, cap. 11 et 12.

(140) Colitur S. Faro 28 Octob.

(141) In altero ms. *Agasilo*, minus recte.

(142) Idem miraculum in Actis S. Agili c. 15, et S. Faronis narratur, et in utrisque S. Amandus adfuisse dicitur.

tis. Hic labor, hoc studium viri Dei, huic operi diebus insistit et noctibus, et lucris spiritualibus ampliatur, Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis.

CAPUT III.

S. Amandi secundum iter Romanum. Gandenses aliique instructi.

24. [CAP. XIII.] Nunquam de se vera præsumit humilitas, et quo altius in arcem virtutis evehitur, eo arctius sua in se excrementa recolligit, et his existimat se minorem, quorum dicitur æstimatione sublimior. Poterat sufficere viro Dei cœlestis auctoritas, et apostoli Petri fidelis indictio, quo mandante, prædicationis onus opusque susceperat. Sed ne præsumptionis notam livoris ei genius infligeret, si alsque vicario Christi, Christum evangelizaret in gentibus, iterato Romanam tendit itinere: et apud summum pontificem, laboris et intentionis suæ summam, cum subjectionis humilitate depromit, coram affectum verbo scintillante prosequitur, et sancti desiderii flammam, summi Patris ingerit sanctitati. Dominicæ messis opulentiam docet operariis indigere, et subventionem paternam suam postulat indigentiam sublevari. Deo dignus antistes, viri Dei miratur zelum, probat industriam, doctrinam commendat, propositum veneratur, laudat instantiam, labores extollit, compatitur periculis, profectibus delectatur. Ad supplementum igitur consortii vel laboris, probabiles et industrios viros, Landoaldum (144) archipresbyterum, et Amantium levitam, segregatos in opus ministerii sancti, cum aliis quorum nomina non tenemus, 716 auctoritate apostolica cum B. Amando delegat in Gallias. Ille voti compos, cum benedictione Patris ab Urbe digrediens, Centuacellis subvectione nautica deportatur, spe magna concipit, et fidelis collegii plenitudine gloriatur.

25. [CAP. XIV.] Lætis semper imminet transgressor antiquus; et aspergine sæculenta maculare nititur gaudia beatorum. Orationi circa vesperam more solito vir Domini secretius incumberebat; cum subito malignus spiritus, unum de pueris arreptum, concussione validat, trahebat in pelagus suffocandum. Ille timore noctis et hostis horrore circumdatus, stridore terribili, quoad poterat, Christi nomen frequentius inelamabat, Christi flebiliter implorabat auxilium, Christo se fideliter commendabat. Insultatorie pervasor (145) iniquus clamanti respondit: « Quis esset hic Christus, cui se tam sedulo commendaret? » Quo tacente, ad hanc vocem vir beatus infremuit, et clamore valido puero subintulit dicens: « Responde, fili: Christus qui natus est de Virgine.

(143) Aimoinus, l. iv Hist. Franc., c. 41 scribit « B. Audoenum fabricasse monasterium intra Brigensem saltum, quod Hierusalem quidem est nominatum, sed a fluvio, super quem est situm, Resbacense dici cœnobium. »

(144) S. Landoaldum sociosque a S. Martino papa adiutores datos S. Amando in tertio ejus itinere Romano ostendimus § 12.

(145) In altero ms. *perversor*.

qui pro nobis passus est, et resurrexit a mortuis. Ad vocem confessionis daemon confusus evanuit, et merito sanctitatis puer ab imminente naufragio liberatur.

26. [CAP. XV.] Ascensa dehinc nave, Thyrreni legit æquoris plagas, et sinuosos littorum prætercurrit anfractus. Cumque secum in navi residentibus, ut moris habebat, tanquam pincerna cœlestis, divini verbi nectar infunderet, improviso piscis magnus occurso navigantium se conspectibus intulit, et vicinis incursibus navi cœpit insistere. Quem gnara piscandi turba diligentius intuens, venationis æquorea circumvolvitur et extulit armamentis. Læta igitur divino muneri gratias agit: et in commune de tam solenni præda, refectionis subsidia præparantur. Epulantur et gaudent, et ducunt in lætitiæ diem festum, jucundi successus grata stipendia celebrantes. Incerta sui est semper mortalis infirmitas, et sicut causas, sic rerum minime comprehendit eventus. Inter epulas et verba lætitiæ, subito facies maris inhorruit, cœlum triste sole subducto migravit in tenebras: et vehementius incumbens spiritus procellarum, violentia turbinis, et undarum crebris incursibus, lætantium mentes et statum securitatis absorbit. Devolvitur in pelagus quidquid ad victualia servabatur, jactantur sarcinæ, vasa cum utensilibus exponuntur, vacuatur navis omnibus, ut undosa cacumina saltu leviore supernatet, et rebus perditis sola saltem possit vita servari. Ubique metus, ubique mortis imago plurima, nec nisi suprema cogitat miseriarum comes desperatio. Supplicat igitur viro Dei, ut partes suas apud misericordiam judicis interponat: et pro communi periculo, precum victimas offerat Redemptori. Consolatur attonitos vir beatus, et toto corde converti monet ad Dominum et salutis eventum de Omnipotentis sperare clementia. Inde ad orationem convertitur, familiare in omni tribulatione refugium, et pro sua suorumque salute, preces summæ porrigit majestati. Cœlum pulsatur affectibus, devotione transcendit excelsa: et valido mentis incessu, Patrem misericordiarum, et totius consolationis Deum, ad remedia solite pietatis invitat.

27. [CAP. XVI.] Inter orandum vir Domini subitum rapitur in soporem, et in labore spiritus vehementi, carnis subsidit infirmitas. Adest cœlestis claviger quiescenti, et in secretarium misericordiæ, per ostium blandæ consolationis inducit, dicens ei: « Surge, Amande, ne timeas, non peribis: et evadent periculum, quos tibi necessitatis hujus societas aggregavit. » Hoc dicto, somnus pariter et procella dispergitur, et tranquillitatis optatæ refulget læta serenitas. Mane itaque facto, nave dimissa, refunduntur omnes in aridam, et de liberatione sua gratias exhibentes, ad propria diriguntur. Gloriosus Deus in sanctis suis, qui clamantem ad se servum suum tam misericorditer audivit, adjuvit potenter, effica-

(146) Philippus tradit S. Amandum obiisse anno 661, hinc antelapat, quasi sub Clothario II facta,

liter liberavit. Dignus et ipse præconio, ejus insignie meritum, vita laudabilis, opus egregium, tantum de Domini sui gratia meruit obtinere; ut non sibi tantum, sed et aliis proficeret ad salutem et exurgens in exitium commune triste periculum, orationis sanctæ beneficio propulsaret.

28. 717 [CAP. XVII.] Interea viam universæ carnis ingrediente Lothario (146) rege, successor ei constituitur Dagobertus sicut regiminis, sic virtutis et pietatis paternæ strenuus imitator. Quo regnante, B. Amandus ab urbe regrediens, ministerium verbi, sicut assueverat, cœpit diligentius exercere, et animarum lucra profectus divini muneris operari. Hujus rei gratia, Gandavum progreditur, et sterilitatem gentis incredulæ, fecunditate divini germinis satagit adimplere. Illic, ut liberius securiusque possit in evangelicæ sationis opus assurgere, interveniente sanctæ recordationis Aichario Noviomensi pontifice, a præfato rege suscepit epistolas, ut nullus verbum vitæ, jugum fidei, sacramenta gratiæ detrectaret: si que Regi cœlesti, rege militante terreno, velociter curreret sermo sanctus, et in exitium mortis, jugulumque diaboli, dno gladii convenirent, quia felix est et jucunda communiō, cum ad classicum militiæ spiritualis erigitur terrenæ satellitium dignitatis.

29. [CAP. XVIII.] Populus autem ille, sicut ubere glebæ, sic ubertate gratiæ sterilis et jejunos, fanatici erroris cultibus et idolorum sacrificiis insistebat. Sicque instigante salutis adversario, dura fronte, et indomabili corde, pacis æternæ consilium respuebat, et salutaribus monitis, cervicose reluctabatur annisu. Satagebat nihilominus vir Domini, studio pertinaci et jugi opera, ut in diversoria mortis inductos, in regnum vitæ per gratiam sanctificationis educeret. Renitebatur impietas pietatis obsequiis, et ministrum vitæ frequentibus ad mortem trahere moliebatur insidiis. Ille spreto sui corporis morte, sæpenumero casus, affectus contumeliis, pulsatus injuriis, opprobriis lacessitus, frequenter præcipitatus in flumen, ab ipsis etiam mulierculis, persecutionis injuriam sustinebat. Quarum quanto est fragilior sexus, tanto est nequior sensus, tanto affectus improbior et procacior solet esse malitia. Fratres itaque qui cum, nimia ejus devincti charitate, secuti fuerant, et in opere Dei præstabant familiare contubernium, timore mortis, et inedia squalore compulsi, fracti animo recesserunt, relicto eo ad propria remeantes. Ille, ne quem gravaret, et sine sumptu poneret Evangelium, propriis manibus laborabat, unde viveret, et ut pro facultate ministraret necessitatem patientibus.

30. [CAP. XIX.] Nihil est tam arduum, tanque difficile, quod non expugnet opera pertinax, et frequens lima complanet; maxime cum diligentæ comes gratia suffragatur. Aperitur tandem laboribus sanctis ostium grande, et magnatis ad fidem cum populo confluentibus, vir sanctus in virtute Dei conquæ sub filio Dagoberto et nepotibus Chlodoveo II et S. Sigeberto contigerunt.

fringit idola, templa destruit, altaria demolitur, cultum miseræ superstitionis excludit, et abdicat deceptæ gentilitatis errores. Ad laudem igitur et gloriam nominis Dei vivificæ crucis erigitur triumphale vexillum: mutato ritu, pro fidelibus offeruntur hostiæ salutare; et carnificini libaminis cruore sublato, religionis catholicæ cultus eucharis instauratur. Ædificatur in eodem loco fidelium sumptibus fabrica celebris, quæ in fidei domicilium solemnibus edita sacramentis, sub apostolorum Principis honore et nomine, B. Amandi ministerio consecratur. Constructur item altera cultibus divinis ecclesia, in loco quem Blandinium vocare consueverat voluptatum sectatrix prisca gentilitas: eo quod blanditiis lenis, et amœnitate præcipuus videretur. Ubi Deo servientium probata constituens officia clericorum, curæ pastoralis officium, discipulo suo viro venerabili tradidit Floreberto. Sub illius felici magisterio, S. Bavo secretum votivæ reclusionis intravit, postquam a vanitate sæculi B. Amandi prædicatione conversus est, et ecclesiastico ritu, benedictionis gratia tonsuratus. In qua, vigiliis, jejniis, orationibus convenienter intentus, se ipsum Deo Patri hostiam vivam, sanctam, beneplacentem, juxta institutionem viri Dei satagebat fideliter exhibere.

31. [Cap. XX.] Gloriosa semper et efficax circa suos divina dignatio bonis meliora supponit **718** (147), et optima perfectionis coronat accessu. Magna et admirabilis Amandi gloria in salutari sancto: gloriam et decorem magnum posuerat Dominus super eum; sed quanta fuerit virtutis ejus, sanctitatisque perfectio, sequentis attestazione miraculi declaratur. Ad urbem Menapiorum (148), quæ Tornacus vulgato nomine dicitur, vir beatus ascenderat, patriam gloria sanctitatis illustrans, et gratiam suavitatis infundens populo jam credenti. Residebat ibi comes Dotto judex a rege delegatus in provinciam, ut publicis actionibus ordinem, finem controversiis, judiciis formam, culpis supplicia, justa mœrentibus exhiberet. Sedente eo pro tribunali, vir a licitoribus exhibetur, corruptus infamia, correptus in culpa, miserabilis pœna, cui mortis sententiam populus terribiliter inclinabat. Judex, sicut paulo truculentior et indulgens iræ justo amplius erat, ad clamorem plebis, in miserum, suspensionis ferale jaculatur edictum. Sed vir beatus, qui totus semper in Domino misericordiæ visceribus affluēbat, miseratus addictum, partes suas apud judicem suppliciter interponit, preces pro absolutione porrigit perituri, et dari sibi postulat animam, quam sententia suprenæ damnationis involverat. Obstinationem plerumque parit elatio, et immitis nascitur de obstinatione contemptus. Immobilis manet animositas judicis, nec meritum sanctitatis advertit; sed preceam supplicatione rejecta irrevocabiliter manere decernit, quæ semel fuerat indicta damnatio. Igitur ad patibulum

A miser trahitur, miserabilior cruciatu, quam diffinitione crudeli; sicque jam totus fere plagis absumptus, ut non homo, sed cadaver ereptum bestię videretur.

32. Mens humilis non confunditur ad repulsam; sed in illius miseratione respirat, qui non derelinquit in finem, nec precem pauperis aversatur. Non a facie judicis vir sanctus egreditur, et ad locum supplicii cum festinatione procedit; sed misericordiæ gressus, manus apparitorum violenta præcesserat, et extorta laqueo vita, carnis ac spiritus objecerat triste dissidium. Deponit itaque de ligno corpus exanime, et ad cellam, in qua orare consueverat, jubet assistentium manibus deportari. Hinc amotis omnibus, orationi totus incambit, prodit ab intimo pectore sancta suspiria; rigat faciem piarum profluvio lacrymarum, et totis animæ viribus, in occursum divinæ miserationis exurgit, ut ad vitam redeat sic extinctus, et ad salutis remedia denuo reparatur. Non præciditur a fonte rivus, nec vena beneficio propriæ fraudatur originis. Pius affectus in amplexum pietatis, obvia benignitate colligitur, et petitionem filii non avertit paterna dignatio. Redit transfuga spiritus in jus possessionis creptæ, et redivivis donata sensibus, caro mortua suscitatur, exclusis tenebris lumina revolvuntur in lucem, et corporis ingesti rigore laxato, in pristini sermonis lingua, renovatur officium. Mane itaque facto, convocatis fratribus, aquam vir sanctus jussit afferri, ut vulnerum sordes, ut fluxi cruoris asperginem, minister devotus ablueret, ne quid pietatis deesset officio. Credunt ad obsequium fimeris, ablutionis exigi famulatum, et donandum corpus existimant beneficio sepulturæ. Sed ingressi cellam, colloquentem pariter, et assidentem viro Dei, quem defunctum reliquerant, non sine stupore, et admiratione conspiciunt, magnificentes in opere tam solemniter misericordiam Redemptoris. Quos vir sanctus humiliter obsecrat et obtestatur in Domino, ne publicent hoc secretum; sed silentio supprimant cautiore, quod non de merito fragilitatis humanæ, sed de indulgentia fuerat divinitatis exceptum. Mens etenim sancta, nunquam ab humilitatis tenore dissiliens, nihil aliud in operibus suis, nisi divini nominis claritatem, nisi cœlestis regni gloriam requirebat; humani favoris illecebras et hominum laudes, tanquam virus exsecrabatur horrendum. Loto igitur corpore, sic carnis scissuras, et hiantia vulnera solidavit, ut nullum superesset de pristina corruptione vestigium. Muneratum taliter remittens ad propria, sanum parentibus et incolumem resignavit.

33. [Cap. XXI.] Frustra quæritur latebra, cum fama loquatur in publicum, nec caret ornamento gloriæ, quem glorificare majestas æterna disposuit. Crescit in dies, lateque diffunditur amabilis Amandi nomen et gloria, et tanquam de promptuario luminis, gloriosus emicat de tanti admiratione miraculi

(147) Ita mss., ast edita *superposit*

(148) Hanc Menapiorum sedem vindicavimus § 3.

magnificentiae clarioris sincera serenitas. De tantae virtutis eminentia gratiam recipit ampliorem: rigore deposito Gentilium, colla pridem dura mollescent, odiorum sepultis aculeis, persecutionis invidia defluit in amorem: et malitiae vepres dulcorem referunt charitatis. Cervices spontaneas subiciunt fidei sacramentis, et profligatis sedibus idolorum, sicut erroris terminum, sic exterminium deferunt feritati. Erigunt praecleara Dominicae passionis insignia, et in honorem Salvatoris ecclesias, et altaria sancta constituunt, ac fidei obedientia sancti Patris monita prosequuntur.

CAPUT IV.

Conversio variorum ad vitam monasticam. Exsilium et reditus S. Amandi. Baptismus S. Sigeberti.

34. 719 [CAP. XXII.] Erat ex multo tempore desiderans videre cum B. Gislenus (149), qui tanquam sidus eximium, cujus rutilans splendor ab oriente paret in occidentem, caelesti ductus oraculo, a Graeciae finibus migrarat in Gallias (150). Hic cum viri Dei visione pariter et alloquio (151) fuisset instructus, et in opus sanctum continua fructificatione proficeret; occasione sumpta pro dedicatione monasterii sui, quod de novo construxerat, servum Dei diligentius studuit evocare, ut cum B. Autherto (152) Cameracensi episcopo, novi operis fabricam, in gratiae caelestis habitaculum consecraret. Hic dum sacris mysticis ambo pariter insudarent, et formae visibilis exemplar fidelium mentibus satagerent convenienter imprimere, pio conventus auditu Madelgarinus comes, qui et Vincentius (153), a saeculi vanitatibus ad divinae convertitur obsequia pietatis. Hic, cum inter palatinos principes clarus et nobilis, regique gratissimus haberetur; mundo renuntians, vivificae praedicationis instinctu, juxta beati Pontificis salutarem doctrinam, didicit a voluntatibus suis cor avertere, resistere carnis affectibus (154), proprium nil habere; factusque est voluntariae municeps paupertatis, et sanctitatis laudabile propositum gloriosae consummationis exitu coronavit.

35. [CAP. XXIII.] Laudatur arbor a fructibus, et ex odore suo balsama comprobantur. Pretium mercibus species et usus ascribunt, venustas operis commendat artificem; servo Dei celebrem compingit

(149) Colitur S. Gislenus 9 Octobris.

(150) Belgicam scilicet, ubi ad Hainam fluvium, a quo Hannoniae comitatus appellatur, monasterium condidit, cui oppidum ab eo Gislenopolis dictum, accrevit.

(151) Hunc invisit, relicto episcopatu Trajectensi, anno 650.

(152) Fulbertus in Vita S. Autherti 13 Decemb. refert etiam hanc consecrationem a SS. Autherto et Amando factam. Contigit circa an. 653.

(153) Colitur 14 Jul. in cujus Vita et S. Autherti eadem referuntur.

(154) Alterum ms. *voluptatibus*.

(155) Triplicem S. Aldegundis vitam dedimus 30 Januar.

(156) De Altimontensi monasterio egimus 16 Januar. ad vitam S. Marcelli papae, cujus reliquiae illic sunt translatae.

ornatum, quam in Christo per Evangelium genuit susceptae sobolis generosa fecunditas. Inclyta virgo Aldegundis (155), quam formae dotibus et dignitate natalium, morum gratia fecerat et fidelis institutio digniorem, pudicitiae procos et copulae nuptialis illecebra fugiens, in incorruptionis aeternae thalamum pervenire cum titulo virginittatis ardentius affectabat. Haec clandestinae fugae, silvestrisque latibuli beneficio de manibus elapsa quaerentium, ubi ad Altimontis (156) monasterium praefatos comperit adventasse pontifices, desiderium mora corporis non tardante, festinanter ad eos tanquam ad urbem refugii convolvit. Ad sanctorum itaque procumbens vestigia, quid timeret, edocuit, aperuit quid optaret, quid expediret, petiit erudiri. Cujus animum fluctuantem B. Amandus deserto sermone reficiens, in arcem propositi celsioris evexit, et imposito sacri velaminis usu, sponso virgini sponsam virginem (157) consecravit. Quae voti compos roborata feliciter (158), Malbodium rediit, ubi primum latuerat. Ibi sancto annitente pontifice, et Dagoberti (159) regis munificentia suffragante, monasterium construxit Deo servientium feminarum.

36. [CAP. XXIV.] Simili B. Rictrudis (160) cum filia S. Eusebia exemplo, gloriosi pontificis monitis armata, munita consiliis, adjuta precibus, evecta suffragiis, Martianis (161) monasterio, quod sanctus Pater ante fundaverat (162), sub ejusdem discipulo Jonatho (163) abbate, vovit et exsolvit Domino salutaris continentiae celibatum.

37. Filius ejus Maurontus (164), sancto Patre divina celebrante mysteria, cum sacris astaret reverenter altaribus, vidit idem sanctus pontifex apicem volatu caput gyrante circumdari. Concipit hic alius aliquid perspicax animus viri Dei, et quia ministra dulcoris est, et castitatis mater apicula, fidei coniectat auspicio, perpetuae suavitatis in eo gratiam castimoniae merito propagari. Dehinc adolescentem secretius evocans, quid viderit, indicat; quid visio portendat, edisserit; et ad formam propositi sanctioris (165) invitat. Ille licet amicis suadentibus, et matris convivente consilio et hereditatis orbatuae provocante defectu, propensius ad conjugii copulam traheretur; ruptis necessitatum vinculis, salutari-

(157) Haec supra retulimus, facta circa an. 661.

(158) De oppido Hannoniae Malbodio, a quo leuca distat monasterium Altimontense, egimus ad ejus vitam.

(159) Imo S. Sigeberti, quem tum Austrasiae regem fuisse, et quamplurima monasteria condidisse, diximus 1 Februarii.

(160) De iis egimus ad vitam S. Adalbaldi mariti S. Rictrudis 2 Februarii.

(161) De Marchianensi, seu Martianensi, monasterio egimus ibidem et supra § 4. Eleganter id describit Buzelinus lib. 1 Gallo-Flandriae cap. 41.

(162) Anno 645.

(163) S. Jonatus colitur 1 Aug.

(164) Hanc eadem historiam refert Huchaldus in Vita S. Rictrudis. Id. § 14 in senectute S. Amandi contigisse diximus.

(165) Alter codex, *arctioria*.

bus monitis animum pariter et caput inclinat; et præstito solemniter continentiae voto, juxta morem ecclesiasticum, beati pontificis ministerio tonsuratur, et divinis efficaciter totus mancipatur obsequiis.

38. [CAP. XXV.] Nihil relinquit intentatum sancta sedulitas, nec difficultatis objectus affectum veræ pietatis elidit, vel amori sancto **720** generat diffidentiam res timoris. Vir itaque, ne quid sibi apud Dominum meriti defluat aut favoris, non sibi parcere proponit, ut salutem consulat aliorum, et ut congreget pereuntes, offerre proprii sanguinis hostiam non recusat. Igitur ad Slavos iter (166) dirigit, quibus necdum fuerat annuntiatum de Christo, ut in castra fidei colligat alienos, et ad gloriam Regis æterni sub signis doceat militare cælestibus et tyrannicis Sarracenis legibus reluctari. Sed non est omnium fides, nec obediunt omnes Evangelio, quia non capiunt tenebræ luminis sacramentum; nec sementi congruit terra, quæ non humoris proprii fecundatur impendiis. Paucis tamen ad fidem conversis, verbi divini curam delegat, et ministeria sacra disponit, ne quid posset deesse salvandis. Ipse vero ad proprias oves revertitur, cum pertinaciter et promiscua cætera turba in errorum suorum jaceret involueris, nec sibi videretur idoneum, si margaritas Domini mitteret ante porcos, et sanctum canibus erogari. Excuso itaque in eos juxta Domini præceptum pulvere pedum, comæatu felici evocatur in Gallias, et prædicationis opus repetit intereism.

39. [CAP. XXVI.] Interea Dagobertus ingentibus victoriis, et rebus supra fidem prosperis factus elatior, a via justitiæ cor deflectit in facinus, et flagitiis inquinat regiam dignitatem. Conjugii violat sacramentum, et rejecta uxore legitima (167), in assumptæ pellicis demigrat amplexus. Quod ubi ad sancti pontificis processit auditum, mœrore conficitur, innocentiae statum, ruinam virtutis, regiae majestatis injuriam, notam feralis exempli, mentis anxietate prosequitur. Et quia justus, ut leo confidit, et probata virtus corripit insipientes, ingreditur audacter ad regem, sicque hominem corripit, ut gradui deferat, et sic verbum reprehensionis exponit, ut nec offensæ locum perquirat aut gratiæ. Leonis feritas non verbere, sed blanditiis regitur; regiae dignitas non reprehensione corrigitur, sed prostrat in furorem. Ad monita viri Dei, regis animus contumescit in iram; divinitatis honore calcato, pietatis eliminato respectu, jubet a regni sui finibus ministrum veritatis excedere; confusionis suæ reputans invenire solatium, si viri Dei removeat crudelis vindicta præsentiam. Ille vocis divini non immemor: « Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam (Matth. x), » dat iræ locum, et ad interminationem regis egreditur, remotiora (168) pe-

netrat loca, reclinatorium pacis exsilio quæritans et labori.

40. Nunquam tamen animus exsulat a divinis; sed verbum præstat Dominus evangelizanti virtute multa, et in die nubis et caliginis servum solatur insonantem. Nocenti pœnas ingerit, et fructu ventris privat adulteram, quia juxta verbum Sapientis: « Spuria vitulina non dabant radices altas, et semen ab iniquo toro exterminabitur (Sap. iv). » Rex igitur de successione diffidens, repudium mandat adulteræ, et totus in alios transit affectus: hoc specialiter affectans et sedulis expetens votis, ne careant sceptra regentibus, nec regia dignitas liberorum posteritate fraudetur. Tertius aptatur thalamus, et secundum regis voluntatem virgo nobilis inducitur et secunda, quæ maritum sobole, regnatore subditos, regnum muneret successore. Inter hæc Dagobertus non immemor prævaricationis admittæ, ad Dominum convertitur ab ærumna delicti, dœm cordi ejus infligitur terribilis spina judicii. Elcemosynis peccata redimit, obsecrationibus cœlum, donariis, altaria confrequentat. Respicit Dominus humilitatem servi sui, et datur ei divino munere filius, parentum gloriatio, reparatio generis, spei bonæ titulus, gaudium subditorum. Deliberat ergo lætus et anxius pater, cui potissimum committere parvulum debeat, ad suscipienda regenerationis sanctæ salutaria sacramenta, quem tanti muneris velit esse custodem, quem tutorem spei suæ, quem regis successioneis ministrum præparet et altorem.

41. [CAP. XXVII.] Subit animum multa cogitantis Sancti memoria, solusque apud eum non dubiæ æstimationis iudicio dignus quam maxime reperitur, cui jure debeat tantæ reverentiæ tam dulcis fasciculus assignari. Protinus ex ore regis emissis circumquaque cursoribus, quæritur servus Dei, multoque repertus labore, cum gaudio et exultatione reducit. Regredienti Dagobertus hilaris et jucundus occurrit, et injuriæ memor et regis dignitatis oblitus, ingredientis vestigia pronus amplectitur, delicti veniam postulat et errorem suum confessione humili detestatur. Pretiosus Domini confessor, sicut mitis semper erat et humilis corde, plusque veniam paratus exerere (169), quam vindictam, prævenit humilitatis obsequio sic prostratum, jacentem **721** sublevat et gratiam compensat injuriæ. Factus ille de viri Dei benignitate securior, quid postulet, aperit, et, ut indultum sibi cœlestis parvulum cœlestibus innovet sacramentis, multa supplicatione deposcit. Vir Domini, qui nihil in mundo nisi Domini voluntatem, nil nisi cœlestis requirebat imperium, ne terreni regis familiaritatem tali videretur usurpare voluisse commercio, primo quidem renuit; sed agente supplici regis instantia, et idipsum supersuadentibus gloriosis viris, Audacem

(166) Circa annum 633, ut dictum § 10.

(167) Gomadrude, quod sterilis esset.

(168) Regnum Chariberti fratris Dagoberti adiit

exsul anno 634.

(169) In altero ms. *exercere*.

et Eligio (quos adhuc regia familiaritas inter palatinos principes, dilectionis et fidei speciali celebrabat exemplo) reverenter annuit postulatis, et pium regis voluntati spondit obsequium.

42. [CAP. XXVIII.] Convenientibus (170) itaque Amelianis in unum magnatis et primoribus regni, juxta regis edictum, deportatur ad baptisterium parvulus sancti pontificis ministerio sacris mysteriis innovandus. Cumque præsignatione solemnī, juxta morem ecclesiasticum, catechumenum eum faceret, quantæ apud Deum virtutis esset et gratiæ, divina pietas in conspectu hominum mirabili declarat judicio. Puer namque quadraginta ferme ab ortu habens dies, cum, oratione finita, non esset in multitudine tam frequenti, qui locum suppleret idiotæ, clara voce respondit, Amen, et omnium qui audierunt in se oculos et corda convertit. Mirantur et stupent tam insolitum, tamque solemne miraculum, beatum prædicant regem de tam felici susceptæ proles auspicio, puero futuræ probitatis vaticinantur insignia, commendant in rei novitate bonitatem Dei, meritum viri sancti, gratiam sacramenti. Renovatur itaque parvulus salutaribus sacramentis, et in novam transfertur divino munere creaturam. Fit omnibus communis exsultatio, referuntur ab omnibus gratiæ tanti muneris Largitori, et cum lætitiæ manipulis singuli revertuntur ad propria. Sic servi Dei favor et gratia gloriosus augmentatur, et quo diffusius circumfertur, dulcius enitescit.

CAPUT V.

Episcopatus S. Amandi Trajectensis. Epistola S. Martini papæ.

43. [CAP. XXIX.] Sane post decessum beati Joannis (171) Trajectensis episcopi, servente circa virum Dei Dagoberti (172) regis affectu, electione cleri, petitione populi, honoratorum assensu, comprovincialium voto, servus Domini reverenter et instantè expetitur, renitens et invitè trahitur ad cathedram, et pastorali cura dignus, omnium voce et desiderio conelamatur. Ille se honore indignum constanter edicit, oneri se fatetur imparem, non satis utilem curæ, minus idoneum dignitati. Sed pietatis subnixæ zelo multorum studia convalescunt, et in cathedra pontificali, generali omnium assensu favorabiliter collocatur. Indignum siquidem iudicatur ab omnibus, si tam clara sedes, tanti Patris solatio non ornetur, si tantus Pater tanto tempore, sine titulo debeat militare, si tam fidei dulcique consilio domus regia defraudetur. Tam sinceræ devotionis instantiæ vir beatus, querulus, tristis et anxius acquiescit, et quo indigniorem se clamat, dignior ab omnibus æstimatur, dignoque universitatis præconio, sanctæ humilitatis exhibitio commendatur. Peractis igitur, quæ in ordinatione pontificis solent et debent solemniter exhiberi, vir

(170) Anno 635.

(171) Anno 646, 25 Julii.

(172) Inno S. Sigeberto, triennio post mortem Dagoberti.

A sanctus omni sagacitate et studio satagit honorare ministerium suum, prava corrigens, debilia sustentans, consolidans fracta, sana conservans, dispersa recolligens. Non exerit typum dominantis in clero; sed forma factus gregis, omnibus se præbet humilitatis exemplum, justitiæ viam, innocentie speculum, castimonie decus, titulum sanctitatis. Equabilem se præstat humilibus, in elatos rectitudinis erigitur zelo; corrigit in mansuetudine delinquentes; rebelles piæ severitatis animadversione concludit. Colit diligentia subditos; pares obsequiis, reverentia summos, recreator pauperum, nocentium consolator, plebis delicia, gloriæ magnatorum, salutis in omnes et gratiæ propagator.

44. [CAP. XXX.] Sed quemadmodum scriptum est: « Ecce, qui servant ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem (Job iv); » reperta est in ministris altaris et ærumnosa calamitas, et inventa est eorum misera conversatio ad pondus sanctuarii minus habens. Sacerdotes namque et levitæ, qui cœlestibus cæremoniis arctius deberent et sincerius obligari, respectu divini timoris abjecto, comensationibus et ebrietatibus, cubilibus et impudicitis deserviebant, curam carnis agentes in desideriis, 722 desideria patris sui diaboli, voluptatis obscenitatibus adimplentes. Angariatur animo vir beatus, et in fortitudinis zelum justa severitate se subrigens, constanter resistit errantibus, arguit, increpat, obsecrat opportune et importune, prædicat innocentie viam, et correctionis sarculo de vinea Domini densitatem veprium conatur avellere. Non facile medicamini desperata cedit infirmitas, nec libenter verbum veritatis recipit indurata malitia. Flammis edacibus salamandra convivit, et, quæ in exitium dantur homini, vitam præstant venena serpenti. Sic in facibus suis malesana requiescit impietas, et prævaricationum frutices radicis malæ germinat infausta fecunditas. Deprehensus in sphæram se convolvit ericius, et attractantis manum spinarum cruentat aculeis. Sic malignantium rebellis et fraudulenta congeries, non solum monitis salutaribus non obaudit; sed machinationibus noxiis appetit innocentem; et pro subventionis sanctæ beneficio, persecutiones excitat et offensas.

D 45. [CAP. XXXI.] Rex interea Dagobertus diem (173) claudit extremum, regnantibus pro eo filiis suis Clodoveo in Francia (174), et in Austria Sigeberto, quem B. Amandus de sacro fonte susceperat. Considerans idem vir Domini, suam nihil industriam proficere, nil conferre sollicitudinem, benevolentiam nil mereri, nisi contradictionum stimulos, et cuniculos odiorum, latere disposuit, et exire de medio nationis prave et perversæ, ne vel illis de rebellionè delicti pondus accresceret, vel eorum culpis exigentibus, labor suus infructuosior appareret.

(173) Anno 644, 19 Januar.

(174) In Neustria seu Francia Occidentali, ut antiquiores loquebantur.

Sed quia sapientis est examinare consilia, et non cito ad nova facili volubilitate prolabi, sicut per Salomonem dicitur: « Omnia fac cum consilio, et post factum non poenitebis (Eccli. xxxii), » directa ad Urbem legatione, laboris suscepti molestias, et desiderium cordis sui B. Martino (175), tunc Romano pontifici, signatis direxit apicibus, ejus volens uti consilio, cujus suberat potestati. Quos plenis veneratione oculis vir Apostolicus, pio perlegens intellecto, plenam consolationis et reverentiae rescripsit epistolam, cohortans eum ad perseverantiae virtutem, qua fidelium omnium merita coronantur. Jam enim famae discurrere praeconio, vitae sanctitas, praedicationis instantia, gratia virtutum beato papae innotuerant, et quem Deus perfuderat gratia, sincerius ab eo et ardentius amabatur. Destinavit praeter hoc ei sanctorum pignora, quae postulaverat, et synodaliū decretorum volumen egregium, quod quinque (176) partitum tonis ipse descriperat (177), et mandata regi Sigeberto perferenda transmisit. Unde datur intelligi B. Amandum magni meriti, et nominis extitisse, quem tantus confessor, fidei columna, et universalis Ecclesiae Pater, tantae dignationis munera insignibus, ejus absentem praesentiam familiari recolligebat intuitu, quem dignius ea sui parte recolebat et dulcius, quia fidelius atque jucundius amicitiae ratio possidetur. Ut vero praedictae locutionis nostrae assertio, deterso dubietatis nubilo, confirmetur, praefatam epistolam ejusdem papae ad B. Amandum directam, huic nostro sermone subjungere placuit, cujus iste modus est:

46. [CAP. XXXII.] Dilectissimo fratri Amando, Martinus (178).

Fraternitatis tuae, studio pietatis congestam epistolam (179) suscipiente animus noster relevari cognoscitur: quippe quoniam hujus saeculi fluctivagas, atque transitorias despiciens oblectationes, illa quae perpetua et sublimia dona pro Domini Dei nostri obsequiis tribuuntur, appetere certum est. Ex relatione igitur, juxta tenorem tuae fraternitatis epistolae, laboris praesentium, laborum tuorum certamen cognovimus, ex quibus caelestis patriae ascensum humilitatis mentibus, atque contritis corporibus, vobis futurorum gaudiorum largienda sunt munera. Nam, cum sit nulli omnino comparationi coequandum, quod a Creatore nostro pro bonis servitiis compensatur, dum brevi atque parvo temporis spatio finiuntur labores, quos pro dilectione ipsius sustinemus; consideratione refrigerii non oportet libenti animo tolerare praesentis vitae angustias. Sed, quantum nobis laborum vestrorum operatio magnam

(175) S. Martinus creatus anno 647, in exilium deportatus anno 653, colitur 12 Novemb.

(176) Acta Synodi Romae sub S. Martino papa habite anno Constantis VIII, 3 Nonas Octob. Ind. VII tum coepa, Christi 649 distinctae habentur quinque secretariis, actionibus, vel sessionibus.

(177) In Actis S. Martini dicitur, « faciens exemplaria: » quae describi curaverat: « infra enim ait: « Praevimus vobis diligere voluntaria, »

A gaudii ubertatem inducit, tantum pro duritia sacerdotum gentis illius conterimur, quod postpositis salutis suae saffragiis, atque Redemptoris nostri contemnentes servitia, vitiorum foederibus ingravantur. Quibus ad praeparandam salutem, quandoquidem tanto nos necesse est importunis praedicationibus imminere, quantum perfectae negotiationis, creditorum nobis talentorum duplicat assignatio, atque **723** Dominicae vocis ad suscipiendam ejus requiem persuadet assertio. Suggestum est namque nobis eo quod presbyteri, seu diaconi, alique sacerdotalis officii post suas ordinationes, in lapsum inquinantur, et propterea nimio mœrore fraternitatem tuam astringi, velleque pastorale obsequium pro eorum inobedientia deponere, et vacationem ab episcopatus laboribus eligere, et silentio atque otio vitam degere, quam in his, quae tibi commissa sunt, permanere; dicente Domino: « Beatus qui perseveraverit usque in finem (Matth. x). » Unde namque beata perseverantia, nisi de virtute patientiae? Quia secundum apostolicam praedicationem « omnes qui voluerint in Christo pie vivere, persecutiones patiuntur (1 Tim. iii). » Ideoque, frater charissime, non vos afflictionum amaritudo a pio mentis vestrae proposito coarctet recedere, considerans quanta pro absolutione nostri, et liberatione, Creator Dominusque noster pertulerit, quibusque contumeliis afficiendum tradiderit, ut nos a vinculis potestatis diabolicae liberaret.

C 47. Propterea nullatenus in hujusmodi peccato delinquentibus, ad destructionem (180) canonum, compassionem exhibeas. Nam qui semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit; deinceps jam depositus erit, nullumque gradum sacerdotii poterit adipisci; sed sufficiat ei lamentationibus, flentibusque assiduis quoad vixerit, in eadem poenitentia perdurare, ut commissum delictum divina gratia extinguere valeat. Si (181) enim tales quaerimus ad sacros ordines promovendos, quibus nulla ruga, nullumque vitae contagium praepediat: quanto magis, si post ordinationem suam quispiam in lapsum ceciderit, et praevagationis peccato deprehendatur obnoxius, omnimodo prohibendus est, cum manibus lutulentis atque pollutis, mysterium nostrae salutis tractare? Sicque hujusmodi semper juxta sacrorum canonum statuta in hac vita depositus, ut ab illo, qui mentis interiora scrutatur, nullumque de ovis errare congaudet, dum aspexerit sinceram poenitentiam ejus, in terribili judicio habeat reconciliatum. Ideoque iterum hortamur charitatem tuam, exemplo ejus qui pro nobis pati et mori voluit, prom-

(178) Exstat ea Epistola in fine dictae Synodi, et tomo I Conciliorum Galliae a Sirmondo editorum. Eandem contulimus cum mss. Elnonensi, Blandiniensi, et quatuor aliis.

(179) Alii suscipiens, et suscipientes.

(180) Haec pontificis verba retulit Gratianus in Decretum dist. 50, cap. 2, Qui semel post.

(181) Haec quoque recitat Gratianus dist. 50, cap. 12.

ptos vos in cunctis ejus servitiis permanere: Neque nos pigeat temporales cruciatus pro Christi nomine sustinere; sed emolumenta futuræ remunerationis hujus sæculi vexationes tolerare persuadeant. Scriptum namque est: « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (Psal. cxv). » Tantum enim a nobis exigitur, quantum possumus famulatus nostri obsequia commodare. Cumque cuncta quæ nobis, ad confortandos fraternitatis vestræ animos, poterant ministrare, largiente supernæ majestatis clementiâ, vobis sint procul dubio manifesta, restat ut de aliis quæ nos per sua scripta consuluit, fraternitati vestræ significemus.

48. Credimus etenim ad vos pervenisse, quomodo in conturbatione rectæ fidei, et catholicæ Ecclesiæ conculcatione, ante hos plus minus (182) quindecim annos, a Sergio (183) falso episcopo Constantinopolitano, in auxilio habente (184) tunc imperantem Heraclium, execranda et abominanda hæresis pullulavit Apollinaristarum (185), et Severianorum (186), Eutychianistarum (187), atque Manichæorum (188) errorem renovantem. Quam successor ejus Pyrrhus (189), idemque episcopus, qui ambitionis fastu Constantinopolitanam sedem arripuit, in deterius auxil. Pro qua re sæpius apostolica sedes (190) persuasionibus, contestationibus atque increpationibus plurimis, admonuit eos; quatenus ab hujusmodi errore recederent, et ad lumen pietatis, ex quo lapsi sunt, remearent. Et non solum hoc facere nullatenus voluerunt, sed et nunc successor ejus Paulus (191), temerator fidei, episcopus Constantinopolitanus aliud nequius excogitavit, in præjudicio catholicæ fidei conamen, quasi quæ a decessoribus suis hæretice exposita fuerant destruens, et imperialem typum (192), sacrilego ausu, totius plenum perfidiae, a clementissimo principe nostro (193) fieri persuasit, in quo promulgatum est ut omnes populi Christiani credere debuissent. Ideoque necesse ha-

(182) Ergo circa annum Chr. 634, Heraclii imp. 24, quo patriarcha creatus fuit Hierosolymitanus Sophronius orthodoxus, sub quo hæresis Monothelitarum, quæ anno Heraclii 20 Christi 630 cœperat, fuit damnata.

(183) Creatus est Sergius, anno Phocæ imperatoris 7 et anno uno ante imperium Heraclii, ergo Chr. 609, mortuus vero indict. viii apud Nicephorum in Breviario, anno 656.

(184) Dein mortuum anno imperii 31 Christi 641, octo annis antequam hæc epistola scriberetur.

(185) Ita in dicta synod. Secretario S. Martinus papa tradit: « Sergium unam, secundum impium Apollinarem, in Christo voluntatem et operationem instituere. » Cœpit ea hæresis sub imperatoribus Valente et Valentiniano, damnata a S. Damaso papa Romæ in Synodo anno 373 agit de ea Sozomenus lib. vi, cap. 25.

(186) Severus sub Zenone imperator vixit. S. Martinus papa loco citato ait: « Cyrum Alexandrinum ad similitudinem Acephalorum hæreticorum unam operationem in Christo prædicasse. »

(187) Eutyches naturarum in Christo omne descri-

bnimus, ne pro quadam negligentia et animarum detrimento, quæ nobis commissa sunt, culpa reatitudinis astringamur: cœlum generalem fratrum, et coepiscoporum nostrorum, in hac Romana civitate congregare. Quorum præsentia memoratorum hæreticorum scelerosa conscripta examinata, atque denudata sunt, et apostolico mucrone, Patrumque definitionibus, uno ore, unoque spiritu condemnavimus; ut cognoscentes universi errorem, qui in eis continetur, eorum pollutione nullatenus maculentur. Unde prævidimus volumina gestorum synodali in præsentem vobis (194) dirigere, una cum Encyclica nostra, ex quorum serie omnia subtiliter potestis addiscere, et tenebras illorum nobiscum, ut filii lucis, extinguere.

49. Idcirco studeat fraternitas tua omnibus eadem innotescere, ut tam abominandam hæresim nobiscum exsecrentur, quamque suæ salutis sacramenta indiscere valeant, atque synodali conventionem, omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum partium illarum effecta, secundum tenorem Encyclicæ a nobis directæ, scripta, una cum subscriptionibus vestris nobismet destinanda concelebrent: confirmantes atque consentientes eis, quæ pro orthodoxa fide et destructione hæreticorum vesaniæ nuper exortæ a nobis statuta 724 sunt. Et Sigebertum præcellentissimum filium nostrum regem Francorum, pro suæ Christianitatis remedio, consultissime admone atque precare, dirigere nobis ex corpore fratrum nostrorum, dilectissimos episcopos, qui sedis apostolicæ legatione, divina concedente propitiatione fungi debeant, et quæ in nostro concilio peracta sunt, cum his synodalibus apicibus (195) nostris, ad clementissimum principem nostrum sine dubio asportari (196) faciemus, ut nostrorum laborum particeps effectus, mercedis cumulum adipisci valeat, et sui regni procreorem invenire eum, cujus causa flagitari dignoscitur. Hoc namque et in ejus epistola exhortari eum cognoscimus.

uen sustulit, damnatur in Chalcedonensi synodo œcumenica.

(188) Manichæi plurimas de Christo fabulas commenti erant quas refert Timotheus presbyter apud Combells in Historia Monothelitarum pag. 451.

(189) Successor Sergii ejectus est sub Constante anno 642.

(190) Potissimum S. Martini decessores Joannes IV et Theodorus.

(191) Sedit Paulus ab anno I Constantii imperatoris ad annum 11 ab anno Christi 641 ad 652.

(192) « Typum » auctor Vitæ S. Martini appellat « morbum inventæ hæreseos, quo catholicum dogma destruitur, et omnes omnino voces sanctorum Patrum enervantur; et nec unam nec duas voluntates aut operationes in Christo Domino licet confiteri. »

(193) Indictione 6 anno Christi 648.

(194) « S. Martinus, » ut in ejus Actis legitur, « exemplaria per omnes ecclesias Orientis et Occidentis direxit, et per manus orthodoxorum fidelium direxit. »

(195) Sirmondus in Conciliis Gallie, vestris.

(196) Ita mss.; at Sirmondus omittit *faciemus*.

50. Reliquias vero sanctorum, de quibus presentium lator nos admonuit, dari præcepimus. Nam codices jam exinaniti sunt a nostra bibliotheca, et unde dare ei nullatenus habuimus; transcribere autem non potuit, quoniam festinanter de hac civitate regredi properavit. Illis igitur ita prælibatis, quæ a nobis per epistolam vobis scripta sunt, effectui mancipari fraternitatem vestram hortamur. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.

CAPUT VI.

Variorum institutio. Miracula a S. Amando patrata. Monasteria extracta.

51. Susceptis tanti Patris admonitionibus, perstitit in ministerio suscepti regimini vir beatus, de subditorum transgressione graves sustinens doloris aculeos, et ad salutis remedia sagaci revocans instantia detrectantes. Sed sicut per Prophetam dicitur: « Curavimus Babylonem et non est sanata (Rom. 1), » sanctæ medicationis antidotum refugit indurata perversitas, ut merito posset dicere vir beatus: « Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, sed contradicentem mihi (Jer. 11), » qui ambulant vias non bonas, sed post peccata sua. [CAP. XXXIII.] Triennio (197) igitur ab introitus sui tempore, taliter evoluto, cum suam prorsus circa eos videret operam profligari: recessit ab eis, privatus eligens habitare in domo Dei, quam inter transgressores titulo dignitatis excellere. Tutior est enim innocentia paupertatis et privati secessus abjectio; quam peccatricis opulentiae luxus, et tumentis extollentia potestatis. Ibat igitur amarus animo, in indignatione spiritus sui, malitiam miserans improborum, perditioni timens et exhibens tristi periculo sanctæ compassionis affectum. Verumtamen manus Domini erat cum illo, confortans eum, quæ pro sterilitate derelicta, fructus pretiosi rependeret ubertatem.

52. [CAP. XXXIV.] Erat in eadem regione matrona nobilis, Ita (198) nomine, natalium gloriam conversationis et morem titulis antecedeas. Hæc gloriosi ducis Pipini (199) recens defuncti viduata consortio, felicitis copulæ triste divortium, mente lugubri sustinebat. Fit plerumque molestia temporalis propositi sanctioris læta progressio, et aliquando in usum virtutis transformatur dura necessitas. Ad arcæ sinum revolat columba, cum diluvio reguante non invenit, ubi pedes porrigat in quietem. Cogitabat et hæc sancta mulier inter angores suos, maritali destituta solatio, quomodo Christo soli placere posset, et volivum castimonie decus thesauri cœlestis inferre sacrario, quia secunda post naufragium tabula est in virginitatis amissæ solatium vidualis continentie merito reparari. Diverlit ad eam consolationis gratia vir beatus, intæ dudum familiaritatis sanctæ sua-

A dente commercio. Exhibetur ingredienti comis hilaritas, depromuntur obsequia congrua sanctitati, conseritur modesti sermonis invicem grata communitio. Vir Domini ubi ad intimæ voluntatis est admissus arcanum, et deprehendere potuit ad quid sanctæ viduæ pia suspiraret intentio, congratulatione fovet, erigit admonitionibus, confirmat exemplis desiderii sancti fidele propositum. Illa sancti pontificis hortatu facta robustior, voto se castitatis astringit et bene vivendi arctioribus obligat institutis. Et quia non potest esse amor otiosus, sed quantum sit opere protestatur, beata ita facultates et prædia cœlesti sponso consecrat quem elegit, et domum suam cœlesti purificatam sacramento, rogat in Ecclesiam consecrari. Ibiq̄ inter sacra missarum solemnias, de manu sancti pontificis, humilitatis et castimonie signum, sacrum velamen accepit. Aggregato deinceps ibidem cœtu Deo servientium mulierum locum (200) ipsum possessionibus ampliavit, et multiplici diversi generis decoravit ornato, studens omnibus fieri obedientie et humilitatis exemplum.

53. 725 [CAP. XXXV.] Erat ei unica filia, Gertrudis nomine, quæ generis et formæ dotibus clara, competitores sibi plurimos excitabat, quam pia mater de corruptionis voragine cœnulentæ cupiens liberare, erinibus attonsis, et habitu demutato, sacris applicavit altaribus, et obtulit sancto pontifici consecrandam. Affectabat enim quam maxime, ut, quod emarcuerat in radice, germinis integritas exhiberet; et, quod in se non poterat, virginitatis in filia titulum possidere. Sacris igitur initiata mysteriis, et mystico redimita velamine, cœpit inter ceteras virgines excellere plurimum conversatione, gratia, fide, moribus, disciplina. Nec multo post, divina operante clementia, Nivallensi monasterio præficitur, et electionis canonicæ trahente concordia, virginum Mater, dispositione sancti pontificis ordinatur. Ubi postmodum plena bonis operibus, et merito virtutum celeberrima, beato (201) sine quievit in Christo.

54. [CAP. XXXVI.] Inde digressus vir Domini, ad monasterium B. Gislens, de quo actum est, læta profectioe dirigitur, susceptusque gratanter a fratribus, salutis annonam poscentibus, hilari dispositione communicat. Hiatus sæpe graves patitur angusta paupertas, et quæ sibi non sufficit, altari sufficientiam præstare non potest. Non habentibus illis, quod dignum mensa tanti hospitis judicarent, sanctus pontifex impransus egreditur, non sine multiplici fratrum querimonia, cum penuriam sustineret dives affectus; nec inveniret manus, quod animo gestiebat. Deducitur ergo ad navem Hainæ (202) fluvium transiturus, sicut necessitas postulabat itineris. Jamque sibi invicem, valedicentibus viris

(197) Auctor intra triennium episcopatus Trajectensis concludit regnum Dagoberti, et pontificatum S. Martini; quæ supra refutata sunt.

(198) De B. Ita, sive Idaherga, agemus 8 Maii.

(199) Anno 646, 21 Febr.

(200) Monasterium Nivellense.

(201) Anno 664, 17 Marti.

(202) Juxta Hainam jacet monasterium S. Gislens, ab eo Hannonia Hainau, et Henegau dicta.

sanctis. Amando atque Gisleno (205), subito piscis magnus, quem lucium vocant, de flumine ultro prosilivit in terram, qui sui magnitudine multos posset reficere convivantes. Ad spectaculum novæ rei omnes cum exultatione conveniunt, et auctorem muneris Deum gratiarum actione, et laudum præconio prosequuntur. Relevatur hoc beneficio pristinae confusionis angustia, pia compassio sancti pontificis hilaratur, tollitur de medio jejunii dura necessitas, convivium præparatur, et ad monasterium vir Domini cum lætitia revocatur. Facta est ibi inter sanctos Patres humilis et pia contentio, dum Gisleni meritis munus hoc sanctus pontifex imputaret, et ascriberet idem sancto pontifici B. Gisleni simplex et devota sententia. Fit altercatio sine rancore, dissensio sine molestia, sine transgressione certatio, et variatur utrinque iudicium sine præiudicio veritatis, quia ab animorum pace semper est aliena dissensio, nec ab idem sapientibus voluntatis unitas violatur. Postquam igitur divini muneris est peracta relectio, cum gaudio revertuntur ad liturium, et se invicem salutantes in osculo sancto, simulante navigio, per decursum fluminis ab aspectu mutuo separantur. Subiectus (204) igitur in insulam, quæ vulgo Canelaus (205) nuncupatur, Scaldo proxima, nec multum differens a Gandavo, laboris sui reclinatorium breve, cum timentibus Deum viris ibidem habitantibus habere disposuit.

55. [CAP. XXXVII.] Post aliquanti temporis moram, postquam nomen ejus processit in publicum, veritatis viam cœpit annuntiare finitimis, et doctrinae salutaris beneficio, ab errore viarum suarum salagebat avertere delinquentes. Sed perit officiositas medici, cum sanari detrectat ægrotus, et mente captis ad correctionem verba sapientia non procedunt. Appetitum negant incolæ vitalibus alimentis, et velut tristem vomitum passi, potum salutis stomacho languente rejiciunt. Contemnitur Dei servus ab impiis, imo in servo suo Christus abjicitur, qui in illo venerat querere et salvare quod perierat. Mandat eis libellum repudii Dominus pro repulsa, et in limo profundi deserit contempta clementia desertores, et quia sicut humilitas veniam, sic poenam contumacia promeretur, tanquam in reos majestatis, cœlestis vindicta progreditur, continuoque fere biennio depopulatrix in eos pestilentia plaga desæviit donec absumerentur omnes, qui superbe viri Dei felicibus restiterant documentis.

56. **726** [CAP. XXXVIII.] Nec multo post, cum fratres suos, quos ob animarum salutem per diversa reliquerat loca, vir Domini circumspectione sedula visitaret, Vasconum fines ingressus est, quos idolorum cultibus, et auguriis audierat et variis erroribus occupari. Cum igitur in conventu publico, verbum veritatis, et salutis ordinem perlidæ multitudinî prædicaret, extollens vocem suam qui laui de turba,

levis ac lubricus, de perversi cordis abundantia, cœpit turpes effutire blasphemias, et in servum Dei fideique doctrinam, non sine cachinno, plena convitiis verba nimis absorta jaculari. Qui statim correptus a dæmone, se ipsum propriis morsibus cœpit incessere, et lanio factus corporis sui, oris hiatum, quem in sanctum pontificem irreverenter extulerat, in sui perniciem cœpit horribilius aperire. Conflabatur nihilominus inter ipsa sui tormenta, se ob injuriam servi Dei talia sustinere, sicque ad extrema deductus, procacem spiritum poenis urgentibus exhalavit.

57. [CAP. XXXIX.] Inde cum in unam civitatem causa prædicationis intrasset, ab episcopo loci illius hospitio reverenter exceptus est. Cujus manibus cum devotæ hospitalitatis obsequio aquam prædictus ministrasset episcopus, jussit quod susceptum fuerat, in sacrario reservari. Sedebat ad portam ecclesie vir multo tempore cæcus et mendicans, ad quem pontifex fidelis accedens, ait: « Fili, si credere potes, confide in Domino, et ablue oculos tuos aqua, unde vir Dei Amandus abluit manus suas, et visum recipies, liber ab incommodo cæcitatatis. » Ille verbo pontificis animatus in fide, spem concipit amplio-rem, et oppressos nube caliginis oculos ablationis unda perfundens de tenebris revocatur in lucem, et solis ministerio fungitur, quod primitus ignorabat. Sic humiles spiritu salvat Dominus, et in virga furoris malitiam comprimit improborum. Justoque Dei iudicio, nec a vindicta maledicum liberat confessio veritatis, et fidelis a vinculo cæcitatatis absolvitur. Sic servi sui Dominus clarificat vitam, clarificat opus, meritumque commendat, et se in Amando vivere, certis demonstrat indiciis.

58. [CAP. XL.] Relictis interim vir Domini Vasconum finibus, remeavit in Franciam, veniensque ad Hildericum regem Francorum, locum postulavit, ubi convenienter posset ædificare cœnobiū. Qui secundum regiam magnificentiam, prædium contulit ei nomine Nanto (206). Ibi vir sanctus alacritate prompta, studio pertinaci, diligenti opera, novæ plantationis cœpit ponere fundamentum, et congregatis in ea filiis gratia apta ædificia preparare. Munusculum autem quidam Osindensis (207) episcopus, moleste ferens liberalitatem regis, et sancti viri propositum, veneno pestiferi livoris infectus, filios Belial delegavit segregatos in opus malum, qui demolirentur opera sanctitatis, et a prædicto loco servum Dei crudeliter exturbarent. Venientes igitur ad eum loquuntur verbis pacificis in dolo, et locum in quo aptius ædificaret, se demonstraturos in proximo reponunt. Sequitur ministros nequitia sancta simplicitas, et licet revelante spiritu, molitionis impia machinam non ignoret, corde tamen et animo ad martyrium devotus aspirat, et affectat effu-

(205) Idem refertur in Vita S. Gisleni 9 Octob.
(204) Philippus in Vita S. Gisleni ait inde Elnonem profectum, quod supra § 42 probavimus.

(205) Calles intelligitur.

(206) Apud Ruthenos in Aquitania I.

(207) Imo Uceticensis.

sione sanguinis diu protensi laboris exitum coronare. Noluit tamen hoc indicare discipulis, ne vel impementum facerent ad extrema tendenti, vel de instanti periculo gravius turbarentur.

59. Cum igitur ad montis supercilium pervenis-
sent, ubi disposerant carnifices trucidare servum
Dei, in iudicium conversa iustitia de cœlo prospexit,
flagellans impios et iustum protegens piæ defen-
sionis auxilio. Exoritur repentina tempestas, cœli
facies densatur in tenebras, aer caliginis horrore
perfunditur, et solis splendorem turbo procellosus
involvit. Absconditur rerum facies et uniformi con-
fusione convolvitur, apparitoribus eripitur lumen,
et subita cæcitate percussi, mortis proximæ discrimen
horrescunt, crudelitas vertitur in timorem, transit
in supplicationem ferocia, in abjectionem cervicositas
inclinatur, et quem trucidare venerant, humili
poscunt instantia, [ut abire liberi permittantur.
Movetur ad indulgentiam pietas viri Dei, et mul-
to lacrymarum fluore perfusus, orationi fidenter in-
cumbit, et absolutionem culpæ postulat miserorum.
Aperitur pulsanti janua misericordiæ, redit erepta
serenitas, sublatis turbibus status aeris reparatur,
et resolutis ad lucem luminibus, in usum diurni
splendoris, cæcitate remota miseri reformantur.
727 Igitur pœnitentia ducti de liberatione sua
gratias agunt, servum Dei digna admiratione vene-
rantur, et in pace revertens, ad propria, magnalia
Dei quæ viderant, plenius eloquuntur. Sic Dominus
a seductoribus tutavit illum, et velut aqua decurrens,
ad nihilum coram eo deducta malitia, nec flagellum
dignæ severitatis evasit, nec a misericordiæ benefi-
ciis exstitit aliena.

60. [CAP. XLI.] Anno itaque circiter (208) quinto,
jam prædicti regis Hilderici, dum Lauduni (209)
moraretur, venit ad eum beatissimus Pater Aman-
dus, et agente Deo, gratiam invenit in oculis ejus.
Ad dilatandum itaque divini cultus obsequium, et
propagandum regularis ordinem disciplinæ, nobile
prædium Barisiacum nomine, cum omnibus ejus
pertinentiis, regia liberalitate, et debita libertate
beato viro contradidit, quod benigne cum gratiarum
actione suscipiens, pro loci et temporis opportuni-
tate, monasterium inibi dispositione congrua collo-
cavit, congregatisque in eo Deum timentibus viris,
et Christi professis militiam, venerabilem et Deo
dignum Andream (210) discipulum suum providæ
dispensatione præfecit, successorem sibi in Elno-
nensi monasterio mox futurum.

61. [CAP. XLII.] Cumque, ut moris habebat, evan-
gelizandi gratia loca finitima circumiret, Ressumthum
venit, quod in pago Belvacensi, super Aronam flu-
vium situm esse dignoscitur. Erat ibi mulier infide-
lis, quæ perfidiæ pœnas, cæcitatibus sustinebat incom-

modum: et propter opera tenebrarum, tenebris ad-
dicta, plenam mortis imagine vitam ducebat inutil-
lem. Ingressus ad eam vir Domini, causas infortu-
ni siscitatur, quod sibi iuste accidisse pro dæmonum
cultu, et auguriorum observatione mulier anxia
confitetur. Dehinc signo quo prævalet, ostendit ar-
borem, sub qua profanis ritibus imbuta, dæmoni
consueverat immolare. Cui vir sanctus: « Si vis,
inquit, pristinam recipere sospitatem, prima in
contemptum superstitionis, ad excidendam arborem
mitte securim, et a cæcitatibus horrore sanaberis. »
Credula mulier viro Dei, puellæ suæ deducta mini-
sterio, prompta ferrum librat in arborem; et quod
propria virtute non expedit, astantium manibus
monet et gratulatur impleri. Stans igitur super eam
vir Domini, invocato Dei nomine, crucis signo, lu-
minis tetigit officinas, et ad lucis officium divina
gratia reformavit. Dehinc qualiter amodo vivere de-
beret instructam, docuit in timore Dei, omni custo-
dia servare cor suum, et actus vitæ suæ diligentius
custodire, ut sicut exterius lumen in capite, sic in-
terior splendor veritatis radiaret in mente. Mulier
igitur ad monita sancti pontificis edocta fideliter,
et in omnibus facta correctior, in sanctitate et jus-
titia vivebat coram Deo omnibus diebus vitæ suæ.

CAPUT VII.

*Tertium iter Romanum S. Amandi. [Laus Elnoensis
monasterii.]*

62. [CAP. XLIII.] Circa idem tempus (211), dispo-
nebat vir sanctus, Romam iam tertio proficisci, ut
labore peregrinationis, et orationum fructu, sicut
initia sua dedicaverat, sic extrema vitæ tempora
promoveret. Aggressus iter, ad domum (212)
B. Humberti hospitandi gratia declinavit. Suscep-
tus ab eo est cum omni reverentia charitatis, et
omnis humanitas in procuratore diligenter exhi-
bita. Requirit inter convivandum vir sanctus ab
hospite, si cum eo velit suscepti laboris pondus
insumere, si laboris velit communicare mercedi, et
apostolicis se præsentare liminibus. Annuit B. Hum-
bertus, et sequitur sancti pontificis cum omni hila-
ritate consortium.

63. Quadam vero die, sicut mos est itinerantium,
dum prandendi causa juxta silvam viæ proximam
consedissent, egrediens ursus, animal illud decer-
psit, quo sarcinas deportare consueverant. Quem
virtute divini nominis alligatum deducunt ad sarci-
nas, et loco jumenti utuntur, in suppellectilis do-
mesticæ subvectione, et vectorem faciunt de raptore.
Sic accedentibus ad Urbem viris Dei, familiari collo-
quio Romanus pontifex, edoctus ab angelo minist-
erio cursoris occulte denuntiat, ut absolvant ab hoc
ministerio feram, ne pompaticè magis quam religiose
videantur ingredi civitatem, quæ religionis et ho-

(208) In diplomate regis supra relato exprimitur
annus 2 Christi 666.

(209) Laudunum, sen Lugdunum Clavatum, urbs
Galliæ ad Picardiæ Campaniæque confinia.

(210) De B. Andrea infra hoc die agemus.

(211) Imo relicto Trajecto anno 650, ut dictum
§ 12, ergo annis 26 ante conditum Barisiacum mo-
nasterium.

(212) Maricolense monasterium.

nestatis caput esse debet in gentibus; neve spectaculi novitate concursus moveant populorum, et omnium in se voces et ora convertant. Apostolicæ jussioni sancti Patres obediunt, et absolutam ab injuncta obedientia feram, ad saltum latebras **728** redire permittunt, subinde respectantem et obsequium suum signis, quibus poterat, exhibentem. Inde civitatem ingressi, digne ac reverenter excipiuntur a summo pontifice, peractisque omnibus ad quæ venerant, et perquisitis sanctorum suffragiis, ad propria cum gaudio revertuntur.

64. [CAP. XLIV.] Divertente B. Humberto Marchionis, vir Domini Amandus recessit Elnonem, quem sibi locum Dagoberti regis munifica manus (213) dudum concesserat; et ad amplificandum divinitatis cultum, donatione solemniter liberaliter assignarat. Locus ipse intra Menapiorum positus fines, Proponitiis, Nerviiisque conterminus, sicut regni Germanici et Romani finis est imperii, sic Belgicæ Rhemensis portio, sic limes dignoscitur esse Francorum. Hic duobus in unum convenientibus fluviis, Elnone et Scarpo, spatiosus in medio distenditur angulus, circa quem fluentis irrigua prata, pascualis ubertas, et piscatio fecunda porrigitur, dehinc apta venatibus silva, recessus productionis offertur. Gleba nec apprime fertilis, nec jejuna; lactis et mellis copiam prærogat usibus incolarum. Iluc Dei servus adveniens, præsaço mentis intuitu, reclinatorium laboris, pacis domicilium, quietis habitaculum, titulum consummationis habere disposuit. Sed quia religioni congrua nondum illic ædificia collocarat, sollicitè considerare cœpit, ubi ædificationis novæ fundamenta disponeret. Ingressus itaque prædictæ intercapedinis angulum, cœpit dumeta præcidere, convellere frutices, eradicare carecta, et fluvialium demetens arborum stipites, et arundineta demolens, nativo terram vellere spolians, pristinae densitatis horrorem complanavit in aream, et regularibus officinis locum præparavit aptissimum. Jactis itaque fundamentis, in honore apostolorum principis Petri fundavit ecclesiam, quem præcipuum suæ prædicationis auctorem, laboris ducem, molestiæ consolatorem, frequenter habuerat. Extruxit hic ardenti studio convenientes monasterio ordinis officinas, quæ nec superflue curiositatis ambitum, nec attrite paupertatis angustiam redolerent. Inde retia laxat

(213) Anno Dagoberti 2, Chr. 638.

(214) Hæc ex Vita S. Humberti 25 Martii excerpta sunt.

(215) Imo Marchianensi, de quo tradit Guibertus Marchianensis monachus apud Bozelinum lib. 1 Gallo-Flandriæ c. 41: « Quinto loco beato abbati Jonato vicinum et juxta positum sanctum Chrodobaldum celebri memoria atque dignum, meritis gloriosum, sanctissimi confessoris atque pontificis Amandi monachum et præpositum, percussam tamen a Deo ob contumaciam, jactantiam atque pervicaciam, sed humilitatem scilicet ab eodem pontifice conjuncta compage membrorum, paralysis morbo dissoluta propter inobedienciæ vitium, erga beatum virum commissum, præcipiente magistro et non obaudiente

A piscator sedulus in capturam, et strenuos undique colligit cœpli operis adjuutores, et institutionum regularium provisores fidissimos. Conveniunt ad eum viri spiritu ferventes, zelantes legem Dei, mandata vitæ propensius amplectentes, et erectam divini servitii scholam celebri prosequentes instantia. Gaudet pastor fidelis de boni gregis augmento, et invicem grex devotus sub tanti Patris regimine, de bonorum communium profectibus hilarescit. Inde novam a fundamentis in honore B. Andreae apostoli fabricari jussit ecclesiam, quam dignis Deo famulantium decoravit obsequiis. Ipse tanquam dispensator egregius, nunc exteriorum suscipit turbines actionum, nunc ad interiora velaminis non sine orationis incenso, et sancti fervoris igni progreditur, ut audiat quid in suo loquatur Dominus Deus, et in servos ejus pacem postulet et profectum.

65. [CAP. XLV.] Non multo post hæc elapso tempore, secundo rediens ab Urbe S. Humbertus, ad visitandum virum Dei descendebat Elnonem. Cumque jam loco propinquaret, accessit (214) angelus Domini ad B. Amandum, monetque, ut egrediatur obviam servo Dei, et quanti sit apud Deum meriti, signo, quod vertice prætendit, agnoscat. Egreditur vir beatus, et de tanti hospitis gratulatur adventu, et dato pacis osculo, caput ejus retegens radiare conspicit in vertice signum crucis, quod non tamen dabatur omnibus intueri, nisi quorum divina virtus oculos illustraret. Fit communis inter eos, ingensque lætitia, quæ non adulationis suum, sed sinceritatis sanctæ spiraret indaginem; nilque referret insolitum, quod non utriusque proposito, quod non sanctitati, non ordini conveniret, nec posset hospitalitatis sanctæ legibus reluctari. Perendinato apud eum quanto libuit spatio, post exhortationis mutua collationes sacras, post dulcia pietatis sanctæ colloquia, data invicem benedictione, B. Humbertus cum gaudio refertur ad propria.

66. [CAP. XLVI.] Erat in cœnobio Elnonensi **729** præpositus quidam, Chrodobaldus nomine, fratrum deputatus (215) obsequiis, et exteriori curæ sancti Patris assignatus imperio. A quo mandatam suscipiens, ut potum fratribus tempore congruo juxta solum ministraret, justam mandantis contempsit edictum. Sed vindictam justi judicis non evasit. Ad excusandas excusationes in

discipulo charitatis obsequium; per virtutem Domini sanatum atque correptum. Pro ejus merito posteris demonstrando de eo tale miraculum innotuit in Marcenensi cœnobio. Quando enim prisco tempore combustum est ejusdem cœnobii templum, tapete ejus sarcophago suppositum, prunis ardentibus undique coopertum, flamma undique fervente per totum monasterium, sicut ab antiquis Patribus relatum est, omnino permansit illatum. Ad cuius miraculi insigne oculis tam futurorum quam præsentium quotidie innovandum, tapetum adhuc reservatur reconditum vel potius in revestiaro, ubi superponitur alba, cappa, et cætera ornamenta, exstat appositum. Eiusdem miraculi meminit Raissius in Hieroglyphico, et Beatum appellat.

percutis, ad virum Dei parabat ascendere, ut ob-
 ductionis vel contumaciam sui reatus obnuberet,
 cum subito paralysis horrore convolvitur, profligan-
 tur sensus, hebescit memoria, visus caligat, hebeta-
 tur auditus, omnibusque in illo premortuis membra,
 vitalis adhuc spiritus in solo pectore palpitabat.
 Voce tamen et nisu, quo poterat, confitebatur in-
 stanter, quod inobedientiæ culpa tantis illum malis
 ingesserat. Impositus igitur navi ministerio fratrum,
 cursus fluminis deportatur Elnonem (216). Nuntian-
 tur hæc viro Dei, qui subridens dixisse fertur :
 « Adhuc sustinebit majora ; quia jactantiam sequitur,
 et obedientiæ gratiam non attendit. » Dehinc per
 fidelem presbyterum fragmen panis et modicum vini
 data benedictione dirigit, et ut his reficiatur edicens,
 mandat ut obviam sequenti die, se visitaturo sine
 cunctatione procedat. Gustata præpositus benedictione
 Patris, pristina redditur sanitati, et reparat obe-
 dientia vires, quas inobedientiæ reatus abstulerat.
 Sequenti die, venienti ad se servo Dei, læto se re-
 presentavit occurso, postulans veniam pro delicto,
 et beneficio gratias referens. Miratur universitas
 fratrum, quod sanum vident, et vegeto corpore,
 quem quasi exanimem alienis manibus illatum viderant
 misere decumbentem. Agitur in commune laus
 Deo, et sancti Patris virtus ac meritum gloriosius
 prædicatur. Ipse autem correptum blande ac leniter
 fratrem Martianas remittit, et hortatur, ut in reli-
 quum sibi caveat, et actus suos satagat utilius reformare.

67. [CAP. XLVII.] Interea B. Florchertus, quem
 Blandiniensi monasterio jam dudum ipse præfecerat,
 appositus est ad patres suos (217), ingressus in gau-
 dium Domini sui, immortalitatis regnum sortitus et
 gloriam. Fratres autem loci pari voto, et unanimi
 voluntate legatione transmissa, supplicatione qua
 prevalent et obsecratione non ficta, pulsant paternæ
 pietatis affectum, ut ad eos declinet vir sanctus,
 provideat monasterio quod fundavit, enutriet filios,
 quos de spiritali generatione suscepit, riget uberius
 arbusta quæ posuit, nec gregem devotum patiat
 in dispersionis abire jacturam. Beatus Amandus fl-
 liorum petitione concussus, timoris pariter et amo-
 ris subito transixus accessu, nec Elnonem relin-
 quere, nec sine consilio remittere volebat filios sup-
 plicantes. Sic ex studio pietatis divisus in partes,
 post multos sanctæ deliberationis motus, et exqui-
 sita consilia petentibus blanda humilitate respondit :
 « Nolite, filii, nolite Patris vestri sollicitare quie-
 tem, nolite de porta revocare in pelagus, sufficit
 mihi paupertas mea, ut divitiæ computentur, hæc
 requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quo-
 niam elegi eam. Vobis non deerit, propitiante Deo,
 virtus cœlestis auxilii, vel nostræ sollicitudinis ad-

(216) Scarpi, cui adjacent Marchionense et Elnonense monasteria.

(217) Anno 664, 2 Novemb. quo Vitam ejus dicitur. De ejus obitu actum supra § 13.

(218) Præfuisse Joannem usque ad annum 685,

junmentum. Hac voce, fratres, a cursu propositæ
 intentionis exclusi, ne vacui revertantur implorant,
 et sancti Patris consulunt cum omni devotione soler-
 tiam, quid de Blandiniensis monasterii ordinatione
 sentiat, quid censeat adimpleri. » Sanctus Pater
 Amandus, qui nec suos Elnonenses deserere, nec
 gregi decesse poterat desolato, probatæ conversatio-
 nis virum, moribus insignem, moderatione præci-
 puum, Joannem (218), discipulum suum tradidit
 eis, cui fratrum curam data benedictione commisit,
 et remisit cum exultatione Blandinum.

68. [CAP. XLVIII.] Sentiebat jam extunc B. Pater
 Amandus corporis sui defectus, laboribus confectus
 et senio, nec abesse longius exitus sui diem secreta
 inspiratione præsenserat. Evocatum igitur ad se
 venerabilem Andream, quem Barisiaco prius abba-
 tem præfecerat, constituit (219) super familiam
 suam, quam Domino juvante collegerat, ut in manu
 ejus virtus ordinis et severitas disciplinæ, provida
 moderatione floreret, et ipsi vacandi Deo secretior
 ac liberior pateret introitus. Revocari tamen decre-
 vit in jus Elnonensis monasterii possessionem per-
 petuam, quicquid Barisiaci ante possederat, de nu-
 nificentiâ regis Hilderici, quod usque in hodiernum
 diem secundum viri Dei dispensationem irrefragabi-
 liter conservatur.

CAPUT VIII.

S. Amandi testamentum, obitus, sepultura.

69. 730 [CAP. XLIX.] Solet circa posterius ge-
 nitam sobolem paternæ pietas esse propensior, et
 genuinæ charitatis ardorem semper extremis reser-
 vat affectibus. Sic Magister pietatis, cum dilexit
 eos, et infirmis adhuc rudibusque discipulis vitalem
 suæ mortis exhibuit medicinam. Hujus imitator
 B. Pater Amandus, cum sciret articulum sui trans-
 itus imminere, convocatis ad se fratribus, post
 exhortationis verba, post piæ consolationis blanda
 colloquia, post inculcata salutis æternæ mandata,
 vocationis suæ tempus indicat propinquare; et,
 quantum eos vivens dilexerit, manifestis declarat
 indicis, cum nec in morte sustineat ab eorum duci
 collegio separari. Facto igitur eis testamento, sicut
 in archivis hujus monasterii continetur, stabile de
 corpore suo confirmat edictum, idemque constanter
 adjurat, precatur, monet, hortatur et imperat, ut
 inviolabiliter observetur. Convenerant ad eum fama
 sanctitatis, opinione virtutum, meritorum fructibus,
 et operum signis illecti, reverendæ auctoritatis et
 insignis excellentiæ Patres, Reolus (220) metropolita
 Remensis, Mummoleus Noviomensis episcopus,
 Cameracensium Pater Vindicianus, Bertinus et Al-
 debertus abbates, Joannes Blandiniensis cœnobii
 pastor (221) egregius, cum aliis Deum timentibus
 viris, quorum auctoritate et consilio dispositionis

diximus ibidem.

(219) Anno 685, ut dictum § 15.

(220) Coluntur Reolus 25 Novemb. Mummoleus 16 Oct. Vindicianus 11 Martii, Bertinus 5 Sept.

(221) Hinc Molanus 1 Novemb. in S. Florcherto

suae roboravit effectum. Disposuit igitur sub horribilis interminatione sententiæ, ne cuiquam liceret ecclesiasticæ secularive personæ, corpus suum ab Elnonensi remove cœnobio, vel transferre ejuslibet occasionis obtentu; sed cum fratribus, qui ejus inductu mundum vicerant, depositionis suæ locum presentia sui corporis immobiliter possideret; et resurrectionis ultimæ diem cum eis fideliter expectaret, quos nec vivens deserere sustinebat, nec admittebat moriens aliquatenus dimoveri. Ut ergo omnem ambiguitatem hujus rei scire volentibus auferamus, testamentum pii Patris nobis placet, ut huic op̄ri inseramus.

70. [CAP. L.] (222) In nomine Domini nostri Jesu Christi, ego Amandus miserimus, et peccator. Credimus unique divinam nos pietatem regere, et clementer salvare velle, quia et ingressum nostrum in mundum, et exitum de mundo, ante sæcula ipse prænoscit. Proinde omnibus non habetur incognitum, qualiter nos longe lateque per universas provincias seu gentes, propter amorem Christi seu verbum Dei annuntiare, vel baptismum tradere, discursum habuimus; et nos de multis periculis pietas Dei eripuit, et usque tempore isto perducere dignatus est. Sed, dum jam corpore fesso et multis laboribus fatigato, jam in summa senectute pene corpore præmortuo, exitum de hoc mundo in proximo habere speramus, et quia nos Deus in istum locellum (223), qui vocatur Elnonis, perducere dignatus est, quem super largitate regia, proprio labore visi fuimus construxisse; si nos ibi Deus de hoc mundo decreverit emigrare, peto et coram Christo Jesu Filio Dei conjurare præsumo, ut nulli episcoporum, vel abbatum, seu sæcularium virorum, aut quibuslibet potestatibus hoc contrarium sit, ut corpusculum meum in ipso monasterio, quod superius diximus, Elnone, inter illos fratres requiescat, ubi jam nos ad ipsos fratres et corpore et anima commendavimus.

71. Et si in itinere (224), aut ubi finis noster provenerit, ad ipsum locum, quem superius memoravimus, corpusculum nostrum licentiam habeant fratres vel abbas de ipso monasterio Elnone ibidem revocare. Si quis vero contradicere, aut de ipso monasterio corpus meum per fortia abstrahere, aut temerario spiritu contradicere voluerit, imprimitus S. Trinitatis incurrat offensam, et ab omnibus Ecclesiis catholicis excommunicatus appareat, et a societate sanctorum extraneus efficiatur; et damnationem, quam Dathan et Abiron sustinuerunt, quos infernus vivos absorbnit, ipse sustineat, et sit anathema maranatha, quod est perditio, in adventu Domini nostri Jesu Christi. Et nec sic nostram voluntatem mutare valeat; sed hæc deliberatio nostra in perpetuo firma et inviolata permaneat. Et ut cer-

omnium morum probitate comptum, vocat: eundem recenset Sanderus in Hagiologio Flandriæ. (222) Continuum testamentum hoc cum mss. Elnonensi, Blaniniensi et aliis tribus. Edidit illud

lius credatis, manu propria subscripsi: et omnibus hominibus Deum timentibus ut subscribant supplicamus et rogamus. Quam epistolam fratri nostro Baudemundo presbytero fieri rogavimus. Facta epistola in monasterio Elnone anno secundo regni domini nostri Theodorici gloriosi regis sub die decima quinta Kalend. Maii. Ego Amandus peccator hanc epistolam a me factam consensi et subscripsi: Ego in Christi nomine Reolus ac si peccator subscripsi. Ego in Christi nomine Mummolenus episcopus subscripsi. Ego in Christi nomine Vinditiannus ac si peccator episcopus hanc epistolam, rogante domino Amando, consensi et subscripsi. Ego Bertinus 731 abbas subscripsi. Ego Aldebertus abbas subscripsi. Ego Joannes rogatus a domino Amando, consentiens hanc epistolam subscripsi. Ego Baudemundus peccator, jubente domino meo Amando, hanc epistolam deliberationis suæ scripsi et subscripsi.

72. [CAP. LI.] Laudabilis zelus, invictus amor, delectabilis gratia, jucunda suavitas, mirabilis unio charitatis, quæ sic animam viri sancti vinculo pietatis indissolubili colligarat, ut in propriæ dissolutionis excessu, dissociari a fratribus jacturam sancti fœderis æstimaret. Igitur gloriosi pontificis imminente reverendi transitus die, cum esset in oratorio B. Andreae, post orationum munus post suscepta cœlestis sacramenta mysterii, inter discipulorum manus, finito vitæ cursu migravit ad Dominum, et appositus est ad patres suos cum gloria. Felix operum merito, felix gratia sanctitatis, felix consummatione laudabili, cui divinitus concessum est, ut ante altare B. Virginis ultimum redderet spiritum, ejus se meritis adjuvari devotissime postulabat, ejus sacra vestigia toto mentis adniso studuerat imitari. Nullius enim apud Deum familiarior interventus, nullius efficacior potest esse gratia, quam illius quæ mater esse meruit, ejus pater est Deus. In qua sancti Spiritus operatione mirabili deitatis, virginitatisque complexus naturarum proprietate servata, æterni Verbi communicat genituram.

73. In quartum sane diem differtur exsequiarum sancta solemnitas, ut religiosi undique convenientibus viris, justa solvantur sancto funeri et pretiosi thesauri depositio favorabilius celebretur. Excitati fama finitimi, concursu frequenti pariter, ex oppidis vicisque conveniunt, ut tanti Patris venerentur exsequias, et, quem viventem dilexerant, exanimem pietatis officio prosequantur. Adest de diversis evocata partibus discipulorum ejus sancta frequentia. Adsunt pietatis filii clerus et populus adjacentes; et elatum de loco transitus sanctissimi corporis glebani, usque ad locum sepulcri, psalmis, hymnis et canticis canora cœlestibus fidelis turba prosequitur. Quæ licet de tanti Patris felici victoria sentiat esse audendum, lacrymas tamen doloris, pietatis extor-

Mirrus in Fastis Belgicis.

(223) Ms. Elnonense, in isto locello.

(224) Idem, ab ipso loco.

quet affectus, et de uno eodemque fonte pari tenore scaturiens, disparibus excitata causis, incineroris et gaudii vena progreditur; dum triumphanti pietas debet, ut gaudeat, et funebribus obsequiis exhibere decet, ut dolcat. Sepultus est igitur in oratorio B. Petri, quod ipse fundaverat, ut, qui prædicationis auctor, adjutor in opportunitatibus, in tribulationibus consolator exstiterat, in extremis promptus assisteret, portas justitiæ reseraret intranti, et foveret in terræ gremio quiescentem. Præstantur ad sepulcrum ejus beneficia præclara poscentibus, quæ Patris sancti meritum plenius attestantur, et confessorum suorum corusca miraculis visitatio divina commendat, et in servo suo Christus se vivere gloriosius demonstrat ostentis. Qui cum Deo Patre, et sancto Spiritu vivit et regnat Deus, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

74. [CAP. LII.] Pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus, quæ licet minus capacibus exterminii videatur, magnificat tamen eos cœlestis auctoritas, et resurrectionis æternæ gloriam prædicat in defunctis. Deposito carnis onere B. Amandus, dum nocte Dominica migraret ad Dominum (225), inclita virgo Aldegundis, in monasterio Malbodiensi, ante venerandum altare sanctæ et perpetuæ Virginis; vigiliis et orationibus ardentius insistebat. Cum subito rapta in excessu mentis (226), videt reverenda canitie virum, clarum sacerdotalibus indumentis, virga pastoralis subnixum, cum ingenti gloria coruscæ lucis ad superna conscendere. Præcedebat, et subsequebatur euntem cuneus innumera-
bilis albatorum, quos e vestigio sequi, quorum dulci sociari collegio, quorum felicibus interesse gaudiis affectabat, et visu quo poterat vestigia sequebatur. Interrogatur ab angelo itineris duce, sciretne, quis esset ille tantæ reverentiæ et gloriæ senex, quem stiparet tam solemnibus candidatæ multitudinis comi-

tatus. Quod cum se nescire virgo Domini fateretur: « Hic est, inquit, servus Domini Amandus, qui cursu vitæ præsentis laudabiliter et innocenter expleto, in gaudium Domini sui, cum lætitiis manipulis intrare festinat, ut sic ei jucunda quietis mansio post labores, et de spe translatus ad speciem manifeste contemplationis gloriæ satiatur. » Spectabilis autem illa dealbatæ multitudinis turba, quæ post sequitur aut præcedit, ii sunt qui sacris ejus institutionibus eruditi, divina sententia præordinantur ad vitam: signum apostolatus ipsius in Domino, pro imitatione sancta gloriæ comites et mercedis.

75. Virgo Domini tegens silentio visionem nulli suorum voluit indicare, sed destinato ad sororem suam B. Waldegradem nuntio ad colloquendum sibi cum ea, virum Dei S. Gislenum pariter evocavit. Quibus ad locum qui Mervius (227) vocatur, occurrens, familiari colloquio mysterium sacræ visionis edisserit. Quod vir sanctus prudenter advertens: « Gratias, inquit, age Deo, virgo fidelis, cui dignatio et servi sui meritum, et exitus tui proximum diem voluit indicare. Proinde quod cœpisti, convenienter et solerter exsequere, ut cujus exhortationis exemplata consilium ejus, in æternitatis gloria, collegio socieris. » His dictis, ab invicem recesserunt, et fidem verbis fidelis exitus applicavit.

76. Transit autem B. Amandus nocte Dominica octavo Idus Februarii, anno ab Incarnatione Domini (228) sexcentesimo sexagesimo primo, præsulatus Vitaliani papæ (229) tertio, imperii Constantini (230) vicesimo tertio, qui ab Eracleo tertius rempublicam gubernavit. Regnante in Francia Theoderico (231). Anno vitæ beati pontificis nonagesimo. Præstante Domino Jesu Christo, cui cum Patre et Spiritu sancto est honor et gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

(225) Obiisse S. Amandum Sabbato ante Dominicam Septuagesimæ dictum est § 15.

(226) Inno vivente S. Amando hanc potius visionem contigisse diximus supra.

(227) Rainerus Menisuum vocat.

(228) Anno 684.

(229) S. Vitalianus, de quo egimus 27 Januarii, pontificatum inivit anno 656, ergo tertius illius annus fuit Chr. 659, et quintus 661.

(230) Imo Constantis, qui nepos Heraclii, et filius Constantini, cœpit regnare an. 641, cujus an. 20 convenit in an. Chr. 661. fuit Constantis pater Constantini Pogonati, sub quo e vita decessit S. Amandus. De errorum causa actum § 16.

(231) Theodericus cœpit regnare an. 680; ejus solius meminit testamentum S. Amandi.

PROLOGUS MIRACULORUM S. AMANDI ⁽²³²⁾.

Licet interdum humana mens phantasticis visionibus fallatur, sed non miraculorum signis falli potest, quæ virtutum operator Dominus in fidelibus suis operari dignatur. Ab Ægyptiis namque magis illusionem phantastica rex captus est Memphiticus cum universa Ægypto, falsa et imaginabilia habens pro vero : sed postquam divinitus ostensa sunt portenta virtutum, magi etiam ipsi cum cæteris, quanquam primum increduli, postmodum tamen professi sunt hoc esse digitum Dei. Cæli nempe, hoc est quique fideles, gloriam Dei loquuntur et in omnem terram virtutum ipsius sonus progreditur. Unde pro modulo nostræ possibilitatis, impolito quidem sermone, sed non ignobili materie quædam insignia ad notitiam conabor mittere posteriorum, qualiter in terris

nostra ætate, rex patefecerit immortalis militem suum, beatum videlicet Amandum, gloriosæ in cælestibus dono immortalitatis a se muneratum. Si quis autem obstinata mente nostrum in hoc stylo studuerit redarguere, arbitrans nos non nisi vulgares rumores sequi velle : hæc jaculum opponimus, quod quondam refotantibus veritatem objecit pastor et primipilaris ecclesiæ. « Non possumus, inquit, quæ audivimus et videmus, non loqui. » Nil namque hic calamus aperit currentibus articulis, nisi quæ evidenter obtutus probavere scriptoris ; testimonium ei reddentibus ejusdem temporis monachis, clericis atque etiam venerandæ memoriæ, et insignis famæ laicis.

INCIPIUNT CAPITULA.

I. De campanis ardendo sonantibus nemine pul-
sante.	B IX. De muta a nativitate ibidem loquente.
II. De insensato cameraci sensui reddito.	X. De puero apertis oculis non vidente, per
sanctum Amandum illuminato.
III. De muliere languida sanitati restituta.	XI. De cæca Noviomini illuminata.
IV. Muti os et lingua reserantur.	XII. De contracto sanato.
V. De puero debili sanato.	XIII. De muliere Duaci repente contracta, et coram
feretro sancti Amandi erecta.
VI. De insensato Laudunii sensui reddito.	XIV. De carcerato Cocceii per invocationem sancti
Amandi liberato.
VII. De contracta muliere sub feretro sancti Amandi
erecta.	
VIII. De cæca visui restituta.	

INCIPIUNT MIRACULA S. AMANDI

QUÆ FACTA SUNT PER GALLIAS.

CAPUT PRIMUM.

Igitur anno ab incarnatione Domini millesimo sexagesimo sexto, a transitu vero Amandi quadragintesimo sexto, sub tertio Iduum februariorum Elnonæ accensæ sunt domus in foro hora fere tertia, unde et in ipsam prædicti pontificis ecclesiam plumbeis tabulis tectam, per tegulas sub ipsis tabulaticis flamma prorupit, antiqui hostis, ut credimus, invidia. Quæ ipsa cum omnibus claustris suis statim est incendio devastata, necnon et apostolorum principis, sed et alia ipsius ecclesia. Campanæ fundendo in pulvere sunt redactæ, diruta etiam quæque ornamenta ecclesiæ : columnas dico de pario lapide, cum **733** analogio honestæ fabricæ. Ubi quiddam et audientes, in stuporem vertit non minimum : ita

C lecturis, ut reor, erit veluti monstrum. Nam mox ut ipsæ campanæ a flamma sunt correptæ cœperunt insiansul, nullius, nisi solius Dei impulsu resonare, ac si divinitus monerentur plangere ruinam sui et ecclesiæ, donec, ut prælibatum est, in pulverem sunt redactæ. Cujus habitationis restituendæ gratia, fratres cum abbate ipsius loci ex consulto Marchionis terræ, atque episcoporum petitione etiam Francorum obnixæ, feretrum quo corpusculum venerandi Patris recubabat per Galliam detulerunt, quos cum multo thesauro Galli ubilibet locorum honorifice et summa cum devotione susceperunt. Excessimus sane monasterio septimo Idus Junii, repedavimus in idem sub die quarto Nonas Julii. Quid autem hæc intercapedine quatuor hebdomadum meritis sæpe dicti

(232) Ex editione Duacena.

pontificis coram immensitate vulgi in ipsa regione sit gestum, non ducit mater ecclesia reticendum, quæ filios suos orthodoxos, filiationemque suam in bona perseverantia quaquaversum conservantes letatur functos honore polorum. Sed hæc omittentes, jam ad ea quæ decrevimus notanda, ac memoriæ commendanda stylum, quanquam stolidum, verlamus.

CAPUT II.

Quædam itaque peragrantes loca, Cameracum tandem devenimus fulgentem pontificali cathedra.

In qua juxta valvas quidam insensatus constrictis arctissime in nervo pedibus residebat, qui, ut ab incolis palam factum est nobis ob nimiam insani capitis amentiam, quamdam propinquarum suarum sauciaverat. Ubi cum honorifice ab antistite Herbertho cunctoque ipsius loci clero recepti, hospitandi gratia commaneremus, illum miserant, donari sancto Amando interpellavimus, quatenus solutum vinculis corporalibus, sanctus, cui donaretur apud divinam clementiam obtineret daemonicis absolvi nexibus. Quod et ita factum est. Nam et pontifex nostris assensum præbuit petitionibus, et ille pontifex noster, cujus corpus deportabatur literam mentem eatenus captivato a summo pontifice Christo impetravit, ita ut inde nobiscum progrediens, nullum male sani capitis indicium ultra prætenderet.

CAPUT III.

Ab ipsa quoque urbe vestigia detorquentes cum immenso comitatu civium, tendebamus versus oppidum cui vocabulum est Cocenim, ubi multæ aversiones ab oppidano, seu iudice ejusdem loci, familiæ inferebantur sancti Amandi, quæ circa ipsum degerebat oppidum. Sed ubi loco quo dispositum erat tendere propiavimus, ecce quemdam presbyterum ecclesiæ in honore sancti Remigii constructæ Milonem nomine, cum plebe promiscui sexus non modica, obvium habuimus: humiliter obsecrante ut thecam tanti pontificis in ipsam Sancti Remigii ecclesiam deferri, ibique paululum requiescere permitteremus. Est autem ab hoc loco, non multum distans quidam viculus quem dicunt Vernulium. In hoc jacebat mulier, stratu recubans ob immensum languorem membrorum, quæ a lecto nequiverat egredi per curricula bis quinque annorum. Hæc ubi aure percepit sonos et cantus plebis eo divertentis, causam percunctatur. Cumque didicisset corpus sancti Amandi a fidelibus turmis illo transferri, continuo in hæc verba prorupit: « O si daretur me saltem manibus reptantem, quasi quadrupedem ei obviam fieri, implorarem sanctum quatenus interventione sacra meæ suffragaretur imbecillitati! » Sed cum inliantur arderet quæ optaverat completum iri: interventu tanti Patris ejus vota clemens prævenit divinitas, cui, quæ mortales nec optare audent, promptum est præstare. Confestim denique sanguis discurrens circa nervos membra languidæ firmavit, languore exhaust, robore consolidavit. Sicque lecto cui clinica diuturno languore incuberat, leniter

exsiliens, exorsa est pedetentim progredi usque ad limen domus, inde non contenta incedere ut est mos mulieribus: raptu cursu accurrens arripit feretrum, narrans cum idoneis testibus, quæ circa se, et quanta suo egerit patrocinio ille miraculorum operator egregius. Tum corrigiam cervici suæ, quasi servile jugum imposuit, seque, ut erat libera, dominio sancti mancipavit. Nec immerito, quippe quæ eam quæ, quasi quadrupes vitio naturæ decreverat exire, sibi bipedem naturali usu fecerat ovanter occurrere.

CAPUT IV.

Hujus etiam consobrinus quidam juvenis, liber et ipse, sex lustra et eo amplius habens, mutus a natiuitate, auditum tamen et intelligentiam plene capiens addicitur, qui ob linguæ officium sibi divinitus concedendum multas sanctorum ecclesias inviserat; sed, ut dictum sit pace eorum, tanti Patris meritis istud servabatur donum. Antiqua in hoc renovantur miracula, et alterius Zachariæ imaginaria agnoscimus surrexisse tempora. Ille innuebant cognati, quod nomen vellet filio imponi; huic itidem innuebant propinqui qua lege vellet se subjugare **734** servitio sancti. Ille autem postulavit pugillarem sibi præberi, ut quod lingua nequiverat, notarent articuli; isto nutu æque indicabat se bis binos argenteos pro capitis cenâ eidem sancto soluturum singulis annis. Ille quod paginæ indere voluit, restituto mox linguæ officio, aperto sermone pronuntiavit: videamus et in hoc quam iste jucundo miraculo imitatus sit enim, ubi coram feretro assistens corrigiam cervici suæ circumposuit. Continuo denique accedens Milo presbyter, ejus supra meminimus, in ejus et hic diocesi natus perhibebatur et adultus, compendiose eum est allocutus. « Quid, inquit, præstolatis, frater? Si nequis sermone, saltem digitorum indicio sub testimonio præsentium exprime quod tenes in mente. »

Conticuere omnes, intentique ora tenebant.

Virg.

Tunc ille ut bis binis conatus est digitis, totidem argenteos notificare, clara ac prima voce protestatus est quod articulis moliebatur exprimere. O quem et quantum, si adesses, cerneres plausum turmarum catervatim undique confluentium, Deum hymnisonis vocibus nobiscum collaudantium præ ingenti lætitia malas effusione lacrymarum humectantium. Quid proferam de hac ipsa ætate sub qua informatus est sermone? Christus mortuum in peccatis hominem atque in Dei laudibus mutum, passione sua hoc eodem ævo vitæ restituit, in laudes divinas os ejus aperuit; et beatus Amandus interventione sacra hunc famulum suum qui quoquo pacto æquiparandus erat mortuo, quasi locutione vivificavit, eumque laudes Dei extollere fecit, atque in gratiarum actiones Deo solvendas verba formare apud divinam clementiam obtinuit.

CAPUT V.

Nec minus et illud censeo prædicandum, quod in

ipso limine portarum castris prælibati vidimus mirabiliter gestum. Simul namque ut ipsa sancti cada-veris lectica oblique tenebatur transposita, quatenus plebs cervices suas ei submitteret devotione humilima; mulier quædam appropinquans debilem filium ulnis ferebat, qui infra unius anni pene orbitam, terram calcare nequiverat. Hic itaque ubi eum genitrix feretro supposuit, clamitare cunctis audientibus cœpit. Depone me, mater, quantocius ab his quibus vehor vehiculis, quia videor mihi jam posse tibi pelissequus fieri. « Ne velis, obsecro, meæ obviare salutem, tuæ quoque lætitiæ adversari. Tum illa credens eum verbis hæc proferre puerilibus, aut etiam erroneis: Noli, inquit, fili mi, noli, ne ab imminenti turba comprimar, dum non possis ad exitum rei perducere quod effaris. »

Et puer: « Possum, ait, mater, possum. » Post hæc non præstolans responsum genitricis, ab ipsius continuo se extorsit læertis, paulatimque tentata via, in cursum se hilariter proripuit. His et huiusmodi clemens pontifex perpetratis circa ipsum castrum miraculorum signis, maluit, credo, oppidanos a vexatione suæ familiæ blanditiis compescere, quam minis terrere. Sed quia hæc pro capacitate ingenioli nostri taxavimus, jam ad ea quæ restant læc clarius nitentia, calamum transferamus; ejus, ad hæc explenda, invocantes patrocinium, cuius credimus meritis reputari tanta insignia gestorum.

CAPUT VI.

Postera denique aurora linem dante, montem C Laudunii accessimus, ipsumque statim conscendimus, atque ibi ab episcopo Elenando, universoque ejusdem loci clero, cum ingenti veneratione recepti eo die quievimus. Interea sol vergebat ad occasum, et ecce quemdam insani capitis adducunt, maniciis pedicisque ligatum. Nox ruit Oceano, cum interim pretiosissimi illius thesauri thecam circumvallantes pueri, innuptaque puellæ, juvenes cum senioribus, incipiunt devote exulias, cum facibus et lychnis ardentibus. Tum vero jam nox medium orbem tenebat suadebantque eadentia sidera somnos, cum ille de repente jacens sub feretro in hæc verba prorupit: « Cur meos lacertos hæc astringant ligamina, aut ubinam dejectus jaceam: posco pandatis qui circumastatis. » Tunc illi stupore attoniti, rati eum D erraticam, ut antea verba proferre, tamen quæ sciscitabatur edocentes: « Ob nimiam, inquit, tui capitis amentiam, ligaminum nodis obstrictus ad patrocinium sancti Amandi adductus es, cuius corpus in præsentem sanctæ Mariæ ecclesiam noveris recubare. » — « Deo, inquit, gratias mecum habetote, vis immanis abscessit dementiæ, ascedant jam nunc ora catenæ. » Qui simul ac ab omni nexu immunis factus est, consignans se signaculo sanctæ crucis, si quod diabolo instigante, verbum adversus fidei puritatem, in ipso errore fuderat, pectus contundens, reum se professus est. Inde servum se sancto Amando tradidit, cuius precibus suæ mentis columnen indesinenter reputabat. Et merito ejus se subdidit servitio, cuius

PATROL. CCIII.

A suffragio se eatenus mentis impotem a sævi tortoris noverat eliminatum ergastulo.

CAPUT VII.

Illæ quoque non sunt silentio prætereunda, quæ die Dominica inde nobis remeantibus, habentur supra ipsum montem 735 cunctis cernentibus gesta. Dum itaque portas urbis in supercilio montis positas, cum ingenti cohorte promiscui sexus, ipso fervore meridiei posthaberemus, ecce mulier perplexis tibiis, serpens manibus, vultu terræ infixæ accessit, cunctisque viam pandentibus feretro propinquavit. Res mira, et admodum stupenda! Ubi se bajulis immiscuit, resolutis nervis, se erigens ipsum gestatorium, mirabile dictu! constanter arripuit. O quis fremitus ab ore vulgi resonabat, quantusque fragor B monachorum, clericorum atque laicorum in Dei laudes resultabat! Tunc erat cernere turbas undique ad hoc insigne confluentes, in tantum ipsos bajulos gratia videndæ mulieris opprimentes, ut vix quispiam eorum posset movere pedes. Enimvero sapienti usi consilio, fecimus sanctum corpus per spatium circiter trium horarum, super quamdam rupem in eodem requiescere loco, ut vel sic aliquantulum respirantes dein ab ipso descenderemus supercilio.

CAPUT VIII.

Rem stupidus refero, miraque, fidelem quærens auditorem, enarro, sed non nisi quæ probante visu hæc titulantia acta sunt, fore sub unius horæ spatio. Continuo namque quædam secundi sexus persona accessit, quæ septem annorum rotam evolverat in mœrore cæcitalis, hæc simul ut oculis loculum tetigit, deterisa caligine amissi luminis dispendia reparavit. Quæ luci pristinæ restituta, inde nobiscum progrediens cœpit erga se gesta Christi proptare magnalia.

CAPUT IX.

Quædam quoque puella ab utroque adducitur parente, quam uti materna fuderat alvus, perhibebant linguæ officio ad ipsam usque diem caruisse. Hæc pariter ubi venerandi corporis receptaculum deosculatur, plectro linguæ resoluta, vocis organa in laudem Dei sustolluntur. His et huiusmodi quampluribus plebs Laudunensis exhilarans corda miraculis, quæ obtutibus nostris cernenda abstulit inexplicabilis concio promiscui sexus et ætatis, quæ etiam postmodum nobis relata sunt a fidelibus veris: grates solvebat majestati Celsitonantis. Non solum huius, sed et cæterarum urbium indigenæ ad hæc confluentes spectacula, Deo solvebant ora vocibus hymnidicis, divino numini laudem dicentes, quod causa sanctum illac deportandi acciderit, credentes quoniam nunquam a tanto patrono talia suis emanarent oculis, nisi ecclesiam ipsius incendium devastaverit. Quippe quia nec ipsum suis allatum gauderent confutis.

CAPUT X.

Inde utique cum immensa vulgi alacris pressura detorquentes vestigia, processimus tendentes versus

Noviomni moenia. Jam cursum immergere sol Oceano parabat aureus, cum castellulum, quod vocant Calneium advenimus, ibique hilariter hospitio recepti, noctu quievimus. Ubi de mane post vigiliis nocturnas quamdam vidimus matronam, quæ in gremio confovebat puerum, gestantem absque lumine lampadem, ocellos dico in capite nullam in se habentes lucernam. Hæc itaque accedens incipit effari, mediaque in voce resistit : singulta quatiente dolorem, exprimens quo afficiebatur super glaucomate filii a nativitate cæcutientis. « Cum hoc, inquit, puero noctem hanc pervigilem duxi, excubans sub feretro S. Amandi. Hunc sane enixa sum mundo absque lumine naturali, et ad hoc eum huc detuli, ut radiis meritorum istius illuminaretur sancti. »

Sed quia nondum voti compos effecta sum, aliquibus hujus sancti reliquiis tangite, obsecro, loca lucernarum, si quo modo divina pietas mihi condescendat supplici, ad hunc sua gratia illustrandum. Tunc dentem sæpedicti patris fabrilis opere, auro decenter politum, baculum quoque sumentes, quo prædicationis suæ rexerat præsulatum, posuimus, ut poposcerat genitrix, super loca luminum. Parvoque expleto intervallo, mox pueri ocelluli suo utuntur officio : nulla penitus obstante caligine clarescentes numine divino. Tunc vero quique astantes, genitor in primis cum genitrice, volentes hoc ad certam fidem experimento deducere, offerebant ei monilia, atque candelulas, cæteraque quibus, puerilis animus solet arridere : et ipse prout clare judicans cuncta celeriter arripiebat, mox quoque ludendo porrigentibus sibi vicissim rejiciebat. Digitis etiam innuebant, et ipse contra similiter faciebat. Nec mora canonici prosiliunt ad campanas ; nos autem cum populo in laudes prorupimus divinas.

CAPUT XI.

Dehinc Noviomum, quo ire pergebamus, pervenimus, ibique sancti Eligii quondam sancto Amando, dum uterque adviveret, familiarissimi loculos geminos alterum cum monachis ; alterum vero cum clericis obviam habuimus. Ubi ex diversis quibusque ordinibus suburbani, oppidani, clerici cum monachis adfuere, qui nostri patroni thecam cum immensa suscipientes veneratione ac summa devotione in ipsam pontificalis cathedræ ecclesiam detulere. Tenso itaque in platea urbis nostro papilione, iidem haud sine ipsius loci antistite Baldeuvino reverenter recipientes, eo asportavere, tanto gaudentes hospite. **736** Ubi nocturnis de more expletis vigiliis, matutinorum quoque nostratim peractis solemnibus, en mulier adfuit oppressa enormi dolore vertiginis, in tantum ut sursum aut dextrorsum, sive sinistrorsum non valens caput deflectere, foret gaudio cassa luminis. Quæ secus feretrum astans, ad ipsam usque mediantem lucem diei, ita reddita est incolumis, ut his quibus præ dolore capitis privata erat remediis lætificaretur coram cunctis. Nam et visu pristino statim redimita suspexit coelos, ad

gratiarum Deo solvendas actiones, et circumferens oculos respiciebat hinc inde ad circumstantes, Domini circa se mirabiliter enucleatas narrans virtutes.

CAPUT XII.

Quo facto, statim per ora vulgi disperso, quidam cedens pede distorto adducitur, qui propria non credens humo vestigia, juvamine sulciebatur alieno. Unde factum est, ut sanctissimi confessoris requirens auxilium, ipsius exploraret gratiam meritorum. Nam diutius coram ejus manens tremebundas præsentia, tanti antistitis invocabat precamina apud divinam clementiam sibi profutara. Tandem igitur quod quærebat, reperit, et qui alienis venerat, suis vestigiis rediit : patrociniūque sancti sibi non defore persensit. Hæc et hujusmodi quamplurima non modo his, verum et aliis urbibus in Gallia, per nostrum hunc patronum, ut prælibavimus, ostensa sunt virtutum insignia, quæ aciei nostræ non valuerunt pertingere notitiam, præ immensitatis popularis pressura ; sed quia nolimus excedere promissa, ad præsens ea scribimus duntaxat quorum nostros oculos non latuerunt insignia.

CAPUT XIII.

Sed et illud reticere non ducimus commodum, quod Duaci perspeximus insigniter perpetratum.

Quædam namque inter alias incolumis processit nobis femina, sed nescio cui reatui obnoxia, non est inventa sancto occurrere digna ; fortassis in eum alicujus blasphemix rea, quam necdum digna punierat pœnitentia. Judicia enim Domini abyssus multa.

Unde factum est ut statim ubi domum rediit, pedes ejus natibus, manus quoque pectori quasi clavis inflixæ hæerent, ac sic semimortua jaceret. Hanc utique vidimus ipsi ad perfugium nostri patroni, quasi mortuam, atque nullum penitus in se vitæ spiraculum prætendentem, quodam deferri vehiculo, sed non multo post, vidimus eam pedibus resolutis, ac manibus versa vice coram ipso erectam astare feretro. Hæc sunt quibus per Gallicam provinciam beatissimi Amandi merita, et tempestate declarare dignatus est Dominus. Cum quibus et alia, quæ ab ipsis infirmis sanitate redintegris, sub testimonio fidelium nobis sunt relata. Qualia tamen ista, quanta et illa : in omnibus operibus suis sit nomen Domini benedictum in sæcula. Amen.

De juvene suspenso in pago Noviomensi per beatum Amandum suscitato

Præcipuum quoddam miraculum in pago Noviomensi a beato Amando factum, sicut quorundam relatione didicimus, legere volentibus, qualicumque scripto notificare curabimus. Beato igitur Amando cum duodenis fratribus in pago Laudunensi, loci qui dicitur Baresetum commorante, contigit ut res Francorum Dagobertus die quadam Compendium deveniret. Cujus adventu comperto, beatus illic Amandus pergere disposuit. Qui cum ad villam Melincotum appellatam pervenisset, in domo cujus-

dān viduæ, quæ unicum habebat filium, hospitandi gratia divertit. Interea quidam raptores ex Belvacensi regione venientes, quamdam inde prædam furto abhictam ante se deducebant. Qui cum ab incolis ejusdem regionis, se insequi perniciousius aspexissent : opacior silva sese cum præda sua prointus immergerunt. Nec tamen de vita securi, adversarios se insequentes pernici gressu fugiebant. Fortuito jam casu, filius mulieris viduæ, in cujus hospitium beatus diverterat Amandus, per eundem saltum solus deambulabat. Cui causam penitus ignoranti, prædam suam latrones quasi custodiendam reliquerunt : et ipsi semet tantum salvare volentes, expeditius jam fugere cœperunt. Porro viri qui prædam de manu latronum festinabant eripere : juvenem solum cum præda a latronibus dimissa in saltu reppererunt. Quem quia unum ex latronibus fuisse existimaverunt, comprehensum illico

suspenderunt. Nec tunc, rumor excitatur, clamor attollitur : filius mulieris viduæ suspensus atque jam mortuus esse nuntiatur. Ab omnibus pene incolis circumquaque manentibus curritur ad videndum, mater etiam suspensi, miserandis clamoribus ejulans, cum beato, quem hospitio susceperat, accurrit, Amando. Quid plura? In tantum vir beatus, super compassione mulieris indoluit, ut humi prostratus tandiu orationi, plenus lacrymis incumberet : donec juvenem vivum et incolumem propriæ matri gaudenti et exultanti, Deo propitiante, restitueret. Ob hoc ergo paradoxo dignam et venerabilem memoriam, quædam capellula exiguo sumptu, in eodem loco constructa est, 737 in honore beati pontificis Amandi, ad laudem Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, sanctum suum in cœlo et in terra, mirifice glorificantis. Qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PROLOGUS MIRACULORUM S. AMANDI.

Multis et frequentibus modis, si curamus advertere, gratia divina visitare nos, et ignaviæ torpore depressos excitare dignatur; et modo terroribus minatur, modo paternis blandimentis infirmitatem humanam consolatur. Terroribus, ut respiciant peccantes increpat : blandimentis bene agentes exhortatur ut in melius proficiant. Aliquando interna inspiratione nobiscum agit; aliquando sensibus exterioribus insolita ministrando desidiā excutit. Videns enim querelas aliquorum, quod sicut antiquitus faciebat, prodigia nulla nostris ostendat temporibus murmurantium, renovat aliquando miracula, per corpora vel cineres etiam defunctorum Patrum, quæ viventibus ipsis concessit operari signa foris apparentia interiorum virtutum. Quid enim aliud prætendunt sensibus nostris opera divina, quæ per sanctos suos operatur omnium creatrix sapientia, nisi quod in eis habitantem intelligamus, tanquam in templo suo, cunctorum episcopum et loquentem, et facientem? Quanquam etiam ut suam demonstrat omnipotentiam, per iniquos operetur ad utilitatem suorum, et ad confutandam infidelium improbitatem multa miracula, quas virtutes figurate solet appellare Scriptura, ut ipsa Veritas attestatur in Evangelio :

« Multi dicent mihi : Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? (Matth. vii). » Cum autem ad corpora sanctorum divinitus miracula fiunt, quid aliud inde nobis cœlitus innuitur, quam ut ad imitationem saltem illorum, ad bene operandum accingamur quorum meritis talia fieri non dubitamus? Evigilens itaque mentes hominum mortifero torpore dormientium, et admota sensibus suis opera divinitatis intelligant, ut sanitates corporum, causæ sicut salutis animarum. Ad hoc enim frequenter in corporibus morituris sanitates reparantur, ut vel occasione tali, videntium animæ nunquam morituræ ab interno languore suscitentur. Benignitas etenim Creatoris omnibus consulit, pro capacitate singulorum, beneficia singulis congruentia moderanter impertit. Sic prudentes et fide robustos, ad contemplanda cœlestia erigit, ut simplices tamen et infirmos non deserat : et sensibus carnis deditos visibilia quædam, et carnalia eis admovendo, ad majora et invisibilia et spiritualia nutriendo sustollat. Jam veniamus ad rem propter quam ista prælocuti sumus ne forte longiori præfatione legentibus onerosi videamur.

INCIPIUNT CAPITULA.

- I. Principium narrationis rei gestæ et de muliere sanata.
- II. Item de alia muliere a contractione manus sanata.
- III. Item de tertia muliere a totius corporis debilitate sanata.

- IV. De circulo supra sancti corpus in aere viso.
- V. De puella a natiuitate cæca meritis sancti illuminata.
- VI. De puero contracto et erecto.

- VII. *De puella alia cæca a nativitate et surda, et a meritis sancti sanata.*
 VIII. *De surdo in occursum sancti auditum recuperante.*
 IX. *De muliere apud Tornacum sanata.*
 X. *De brachio mulieris contracto et sanato, et quod*

non omnia miracula quæ in sancti deportatione gesta sunt, in hoc opusculo sint digesta, et quod animarum remedia per ea divinitus procurata, magis quam corporum sint amplectenda.

INCIPIUNT MIRACULA S. AMANDI

QUÆ FACTA SUNT PER BRABANTUM.

CAPUT PRIMUM.

Sicut inspiratione divina, compuncti multi fideles, pro remissione peccatorum suorum, de suis rebus et prædiis, ecclesias aut monasteria solent ædificare, sic homines nequissimi, diabolo suadente, res ecclesiis et monasteriis a fidelibus traditas invadere, diripere quotidie moluntur et auferre. Hujusmodi causa necessitatis urgente, scilicet ea quæ dudum a regibus et religiosis principibus, ob salutem animarum suarum, Deo et sancto Amando collata fuerant in pago Brabantii malignis hominibus auferre cupientibus, et jam **738** violenter ablata retinentibus: anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo septimo, cœnobio Elnonensi præsidente domino abbate Hugone, vicesimo secundo anno ordinationis ejus, feria secunda Pentecostes deportatum est corpus sancti in Brabantum. Ventum est ad prædium sancti, quod dicitur Anduenninum, et ad aliud quod dicitur Ad Sanctum Salvatorem. Populus unde multus accurrit. Ibi quædam mulier ægra per decem et octo annos, in lecto decumbens, corporis infirma parte, id est cruribus et tibiis debilitata, audivit sanctum transire, facit illuc se deportari: ponitur sub feretrum sancti. Ubi per aliquot horas, præ nimio dolore voluta, populis aspicientibus repente subrigitur: astat sana, clamor popularis exoritur, laudes Creatori communiter referuntur.

CAPUT II.

Cum de Anduennio ad Geraldii montem deportatum corpus sancti de Geraldii monte ad Herlengonam defertur, sui juris villam: transeuntibus nobis rivulum nomine Lotam, accessit universo mista populo mulier quædam, manum dexteram nervorum contractione sic habens debilitatam, ut nullum opus iule posset agere; accessit, inquam, ad feretrum sancti, manum debilem fideliter applicuit, rediit: in redeundo sanitatem manus integram recepit.

CAPUT III.

Perventum est ad prædictam villam. Sequenti die lucescente, corpus sancti, propter confluentem populi multitudinem, ab ecclesia, quia minus erat capax, elatum est: ac sub aere nudo, lignea structura, cortinis circumpendentibus decenter aptata super, collocatum. Ibi rursus alia mulier toto corpore debilis et cruribus misere contractis, allata subter feretrum sancti deponitur, et prius æstuans,

B et deficiente spiritu pene bis exanimata præ doloris angustia tandem extenditur, atque domum proprio jam gressu sana rediit, quæ delata fuerat alieno.

CAPUT IV.

Cumque circa tertiam horam, ante sacratissimum corpus inciperent missam celebrare, mirabile dictu, ut cunctis evidenter appareret cujus meritis hæc signa fiebant, sereno puroque sine crassitudine nubium aere, visus est in cœlo circulus candidi coloris, supra corpus sancti resplendere, tamque diu permansit, donec sacerdos missam explevit. Aderat non modica populorum frequentia, res insolita mirantium oculos perstringebat, in superioribus aeris partibus cunctis apparens occultari minime poterat. Prævidens lector apud se intueatur, quid per illud signum in cordibus intuentium divina bonitas operabatur, suspiria certe lacrimæque cum gaudio mistæ, devotionem populorum illud cum stupore certentium testabantur. Inde perlatum est idem pretiosum corpus super terram, unde sibi violenter a quibusdam malignis hominibus injuria fiebat, per silvas et terras quas illi per injustitiam invaserant, hos quoque sanctus æquissime nullo resistente subjiciens mancipavit. Atque in præsentia sancti corporis, cui viventi sanctus Petrus apostolus, potestatem ligandi dedit atque solvendi, omnes qui deinceps de terris illis ac silvis, aliquam sancto præsumerent injuriam inferre, fratrum qui sanctum comitabantur, et circumstantis populi consensu, voluntate, oris et vocis proclamatione sunt excommunicati.

CAPUT V.

Eodem die vesperscente sancti corpore jam in ecclesiam reportato, quibusdam e fratribus sanctum comitatis jam quiescentibus, quibusdam adhuc vigilantibus, puellula quinquennis a nativitate cæca deducitur a matre sua, juxta feretrum statuitur, meritis Amandi Patris oculorum depulsa caligine subito divinitus illuminatur. Quæ cum se videre matri proclamasset, et infantie simplicis hilaritate nimis exsultaret, talis etenim ætas aut simulare quod non esset, nesciebat, aut dissimulare quod esset, nequibat, rerumque circumpositarum formas, quas antea nunquam viderat admirans, valde stupebat; mater ejus prima sentiens quæ filię contigisset exclamat, populus dicto citius quid factum esset au-

diens rei novitate perstrepat, curritur ad ecclesiam, campanæ resonant, fratres ociosius accurrunt: puellam ultra quam dies possit gaudentem mirantur. Experimentiæ causa panem, aliasque res oculis ejus admovent, illa manus extendere, quacunque res oblatæ sibi circumferebantur, vultu, brachiisque sequi. Quid ad hæc aliud dignius agerent, quam ut inde largitorem omnium bonorum te Deum laudarent?

CAPUT VI.

In crastino parentibus Gandam adire, puer ferme quindecim annorum, de villa quæ Ninive dicitur, filius cujusdam divitis, utraque tibia contractus, ut suræ retro cruribus adhærerent, in tantum ut una cutis utrorumque facta esset membrorum: delatus et loculo sancti sublerpositus, repente suris ac cruribus disjunctis horrendum exclamavit, **739** sanguis a loco disruptionis, ac si ferro membris sectis, ubertim diutius emanavit. Ipse gressibus erectis, super pedes sanus consistens ambulare cœpit.

CAPUT VII.

Sequente feria, secunda post octavas Pentecostes, dum corpus sancti deportatum fuisset super quamdam terram, de qua miles quidam Razo de Monte, sancto faciebat injuriam, quædam puella de Ganda circiter duodennis a nativitate cæca et surda, deducitur a parentibus, coram feretro sancti statuitur: miseratione divinæ tanti Patris exigentibus meritis, auditu et visu donatur. Quod miles cernens, divino timore corripitur, culpam de injuria fatetur, emendat sancto quod deliquerat, postulat indulgentiam, veniam promeretur.

CAPUT VIII.

Jam revertentibus et cum immensa jucunditate tanti pretii thesaurum domum revehentibus, transire per Tornacum habebamus. Inter innumerabile vulgus quod de villis circumjacentibus occurrebat undique sancto, quidam de rure Rungiaci, privatus utriusque auris auditu, cum suis vicinis Tornacum advenit, adventum sancti cum illis præstolari cœpit.

Incipit miraculum in ecclesia Sancti Amandi infra urbem Rothomagensem ejus intercessionibus factum, de muliere quæ se laqueo interemit, et Christi subveniente gratia iterum vitam recepit.

Desideratissimo et in Christi membris valde venerando Bovoni, Elnoniensis cœnobii abbati, totique beato a Deo sibi credito conventui: Marsilia abbatissa ancillarum Christi ultima, et universa sororum congregatio in urbe Rothomagensi Deo et sancto præsulì Amando serviens, ita de virtute in virtutem provehi, ut Deum deorum in Sion merito valeat contemplari. Virtutibus et miraculorum insigniis, a Deo vobis cum per sanctum et communem Patrem nostrum perpetratis, quoddam præclarum in ecclesia nostra, et nobis præsentibus, ejusdem sanctissimi Patris nostri meritis, divinitus

A Cum autem aliqua mora fieret, divertens cum sociis, prandere cœpit: cum subito signa ecclesiæ, in adventum sancti personuere, audientibus aliis in primis se clamavit audire, suffragantibus ipsius patris vere dignumque Amandi meritis confessus est auditum se recepisse. Vota postmodum, ceræ scilicet ligaturam circa suum caput deferens, ad monasterium nobis videntibus devote persolvit.

CAPUT IX.

Cumque per civitatem transeuntes jam portas egressi fuissenus, repente sequentis populi clamor post tergum nostrum extollitur, mulier debilis quam post sancti feretrum deportabant, erecta conclamatur: corpus sancti violentia populi retro portatum ad locum, ubi sanata mulier stabat, subsistere compellitur: in laudem Creatoris omnium ora converuntur.

CAPUT X.

In hac sancti Patris per viam seu per rura deportatione, facta sunt et alia quædam nobis quidem absentibus, sed fidelium relatu postea nobis comperta, quæ partim tacemus unum autem notamus, scilicet de quadam muliere, quæ apud Anduennium manebat, cujus brachium per debilitatem, ad scapulas ita retortum adhærebat, ut nullatenus illud movere, vel ad os applicare valeret. Allata est ei aqua, quam ad remedium infirmorum ad sancti locum admovebant. Brachium inde lavit, extendit: colum et fusum opus femineum ut operaretur, quod antea nequibat, efficaciter apprehendit. Mirentur alii sensibus carnis admota signata talia virtutum, sanitates videlicet corporum, nos magis amplectamur curationes inde factas animarum. Quis enim sapiens non magis gaudeat animos dissidentium in pacem reconciliatos, odia mortifera sedata, videlicet animas a morte resuscitatas, quam parvo tempore duraturam sanitatem carnis reparatum? In omnibus autem, corporis animæque Creatorem ac Reparatorem laudemus, glorificemus, benedicimus. Amen.

D gestum inserendum est miraculum, quod breviter stylo exaratum vestræ sanctitati dignum duximus insinuare. Congruum est enim, ut sicut in castris regis æterni, etsi sexu dissimiles, proposito tamen æquales, sub uno eodemque patrono militamus, ita de virtutum ejus triumphali præconio ad honorem Dei unanimiter congaudeamus.

Anno igitur Dominicæ incarnationis millesimo centesimo septimo, in pago Lysiacensi quædam illustris femina, non tam suis exigentibus peccatis, quam ut gloria Dei in **740** sancto suo præsule latius claresceret, tantam antiqui hostis incurrit

ævitiam, ut primo malignis et variis cogitationum phantasmatibus delusa agitaretur: postremo naturali sensu perduto, hoc solummodo agendum deliberraret, qualiter absentibus cunctis, manus sibi injiceret, vel laquei suspensione, aut fluminis submersione, quoquomodo vitam abrumperet. Quod et fecisset, nisi sæpius mariti sui repentinus occursum obstitisset. Seducta enim fuerat a quadam muliercula quæ, inquieta et garrula, per domos, per agros, per plateas eam deceptoris colloquiis adiit, asserens quod vir ejus odio eam haberet: et alteram magis diligens, sibi in carnali copula præferret. Mox illa credula mentienti, quemadmodum olim Eva serpenti, in tristitiam quæ mortem operatur, incidit: et immemor Dei et Christianæ fidei hoc semper machinabatur, ad hoc laborabat modis omnibus, ut qualicumque arte diabolica miseram vitam finiret. Sed divina miseratio, quæ neminem vult perire, ad multiplicandam sancti confessoris sui Amandi laudem et gloriam, ne hoc fieret, prohibuit. Cumque maritus suus tantam insaniam intelligens, crebro eam blandis deliniret verbis et consolationibus, ut ab hoc diabolico intellectu resipisceret, et se suamque familiam tali incommodo tristem exhilararet: illa ad verba exhortationis tale responsum dabat miseræ desperationis. « Hoc inquit, nullatenus fieri potest, sed sinite me ire in infernum cum diabolo, cui prædestinata et data sum. » Hoc nequam verbum nullis blandimentis, nullis promissionibus vel minis, ab ejus ore potuit avelli. Tunc inito salubri consilio malesanam mulierem ad ecclesiam beati Amandi adducunt, cui hoc specialiter genus virtutum a Salvatore collatum creditur, ut ei nulla vis dæmoniaca valeat resistere. Quapropter meritum illius inter cælestium potestatum numerum sortiri nullo modo ambiguum, quarum ditioni virtutes adversæ subjiuntur. Cum autem mulier a nonnullis sanæ fidei, et utriusque sexus, qui ad eam gratia visitationis et exhortationis confluebant, obnixè rogaretur, ut se salutiferæ crucis signo muniret, minime acquiescebat; sed illud superius dictum infelicitatis elogium repetens, conquerebatur attentius, cur tantas moras ageret eundi ad interitum perditionis.

Inter quos cum quidam religiosi viri, et sagacioris ingenii propius accessissent, et eam secretius alloquerentur, composito satis sermone respondebat infernalibus flammis et sulphureis poenis se omnino esse traditam, quarum etiam portionem in hoc mundo detenta senserat, et quod est residuum, expectabat, non multo post sibi adesse futurum. Tunc ab his qui integræ fidei, et intellectu perspicaciores erant, decretum est ut aqua dolio infusa benediceretur, et in crastino per manus sacerdotum, cum invocatione nominis Christi et ejus virtutis ac potestatis, ibidem deponeretur. Quibus illa sagaciter auditis et intellectis: vehementer obstupuit et acrius urgeri ac crebra trahere suspiria cœpit.

Dehinc circumspiculis omnibus, calliditate diabolica

A exterius modestiam simulabat, cum interiorum inimici fureret insania. Vespere itaque facto extra chorum educitur, et coram altari in quo sanctus Amandus missas celebrare consueverat, statuitur. Deinde ingruentibus noctis tenebris, custodibus ad eam servandam deputatis: recesserunt qui eam adduxerant. O versutia diaboli! o dolositas serpentis antiqui in perniciem generis humani! extemplo enim infelix mulier, ubi opportunum neci tempus reperit, fraudulentè vigiles admonet, ut post excubias et labores, quos in eam impenderant, amodo quiescant; et tanta incommoditate fessi jam somno indulgeant. Pingit etiam se cum illis nimium fatigatam velle quiescere. Siquidem jam septem dies totidemque noctes fluxerant, ex quo illuc adducta fuerat. Cumque stratui parato et satis honeste composito, paululum se velut ad dormiendum dedisset, et per gyrum circumspiciens, neminem adfore sensisset: camisia tantum induta, parietem, qui eminentior videbatur, furtim ascendit, et partem pepli quo caput tenebat, in summitate columnæ ejusdem parietis connexit: de reliqua vero parte laqueum cursorium miro modo paravit, in quem collum injiciens et cum impetu prosiliens: cum tanta vi collum flexit, ut radius sanguinis de gutture exiens, parietis obstantis partem maculasset. Jam medium noctis transierat, et quidam de custodibus expergefactus surrexit, qui eam in lectulo non inveniens, lustrata omni ecclesia, tandem ubi pendebat locum reperit: et ingenti percussus horrore, corpus rigidum et penitus exanimatum intellexit.

Qui illico clamore magno perstrepsens, quid contigisset, vociferando indicavit. Quibus auditis fit undique sanctimonialium concursus, clamor circumquaque exoritur, misera defuncta misere plangitur, sanctus Amandus multis gemitibus et lacrymis invocatur ne loci sui dignitatem deperire patiatur: sed ad se currentibus clementer subvenire dignetur. Tunc accenso lumine, pendentis collum a laqueo avellitur, et cadaver exanime super templi pavementum dejicitur. Deinde tres ex sororibus quæ audaciores vel prudentiores esse videbantur, quia nox erat, archidiaconum expetunt, et quid facto opus sit sentes inquirunt. Quibus ille tale responsum atque **741** consilium dedit, ut antequam illucesceret, cadaver de ecclesia abstraheretur et quamlibet in foveam projiceretur. Quas redeuntes et ipse archidiaconus subsecutus est, et cum clamantibus et circumstantibus tantam diabolicæ fraudis admirant versutiam astitit. Interea dum quædam sanctimonialium propius accessissent, una earum, palpitantem redivivum in pectore spiritum sensit: et interdum paulatim rubere faciem, interdum vero paulatim oculos aperire, et ima suspiria interdum trahere intellexit. Circumstantes autem hoc diligentius explorantes, ingenti clamore sancti patroni sui Amandi auxilium invocant: et pectora sua percutientes, orationum vota multiplicanti. Dum hæc agerentur, cognoverunt subito Dei omnipotentis virtute et sui

gloriosi et admirandi antistitis Amandi interventione, animam ad corpus rediisse. Illa tamen die ac subsequenti nocte, postquam resuscitata fuit, sine vocis officio mansit. Tantum enim sibi inerat robor fortitudinis, ut vix a quatuor hominibus teneri posset. In crastino vero, aurora illucescente, prima vox ejus fuit : « Sancta domina, pia Dei genitrix Maria, adjuva me ; » ac deinde ad laudem nostri Salvatoris et ejus dilecti confessoris os aperuit, et multimoda congratulatione, omnipotenti Deo gratiarum vota persolvit. His ita gestis, accersito quodam sacerdote confessionem de præteritis peccatis suis plenariam fecit, et absolutionem humiliter assecuta est.

Ac deinde subjungit : « Gratias ago tibi, Domine Jesu, qui me tua gratia, sancti Amandi domini mei

meritis resuscitasti, et de manibus perniciosissimi hostis et inferni voragine liberasti. Te cum Patre et Spiritu sancto fideliter credo, te adoro, et omnibus Satanæ pompis et insidiis abrenuntio. » Hoc ubi mirificum longe lateque personuit miraculum, gloriosus et mirabilis Deus in sancto præsule suo magnificatur, per quem tot signa mirabiliter operatur. Sicut enim quondam in mundo positus, latronem affixum patibulo et extinctum, oratione resuscitavit ; sic et nunc in cælo vivens cum Christo, miseram mulierem, quæ suspendio interit, suis pretiosis meritis ad vitam revocavit, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui solus et ubique cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum.

SERMO

DE ELEVATIONE CORPORIS SANCTI AMANDI.

CAPUT PRIMUM.

Quia opera omnipotentis Dei enarrare, fore honorificum per Raphaelem archangelum, cælestis medicinæ docemur bajulum, dignum arbitramur, imo necessarium ; elevationem corporis sacratissimi pontificis Amandi memorabilem non tacere. Est quippe in ea, et divini miraculi portio non minima, et ejusdem beati viri laudis ac sanctitatis materies infinita.

Igitur anno Verbi incarnati, scilicet filii Dei pro salute ac redemptione humani generis octingentesimo nono, qui erat annus a transitu viri Dei Amandi centesimus quinquagesimus, plurima ultra solitum, aquarum inundatio facta, multis in locis metas suas excesserat, atque circumjacentes fluminibus agros, damnosa segetum vacatione nudaverat. Quod periculi malum adeo usque excreverat, ut etiam incolæ fluminibus proximi habitacula avila cogerebantur deserere, et in sublimibus colliculis donec decreverent, mutatis tabernaculis habitare.

CAPUT II.

Hæc vero excreverentium aquarum copia de die in diem, augmento imbrium intumescens, etiam oras fluvii vocabulo Scarpi nimietate sua impleverat, qui beatissimi patroni nostri Amandi tumulo pene contiguus, non amplius ab eo quam viginti passibus distabat. Qui quotidiano cremento superfluens, in tantum excrevit, ut ad sacrosanctam sacratissimi corporis sepulturam accederet, atque omne illud ædiculæ ipsius spatium, quod circa pedes adjacet, superfusus aquis impletet, siccumque pergentibus ibi gradiendi iter negaret.

Hujus itaque incommoditatis tristis eventus, monachorum animis mœrorem non modicum intulit, præcipue vero venerabilem Lotharium, sacri templi

B illo in tempore æditum, non mediocriter percussit. Cujus sagacis animi industriam, operumque efficaciam, et corpora librorum nostro archivo indita, ac totius cœnobii in melius augmentata, etiamsi humana lingua taceat : fabricæ structura clamat.

Hic igitur, insoliti permotus novitate diluvii, secum cœpit pertractare mente sagaci, quibus modis imminenti succurreret periculo, aut tali ac tantæ perniciæ quali obsisteret suffragio. Sollicitus enim erat, ne usque ad pretiosissimi thesauri depositum, sacri videlicet patris corpusculum, altius telluri, ut in altero sermone diximus, a beatæ memoriæ antistite Eligio defossum, eadem, aquarum affluentia penetraret, atque ipsum circumflua humectatione, et improbo ausu contingendo violaret. Tandem ergo ancipiti dubietate submota ad hoc se salubre consilium sustulit, divino, ut credi decet, instinctu animatus 742 quatenus ipsam sacri corpusculi urnam de inferioribus ad altiora subrigeret, eandemque deinceps ab omni hac alluvione tutissimam, limosaque palude secretissimam, sua provisione redderet.

CAPUT III.

Die igitur constituta clericorum caterva ad tantum opus congregata, fossores necessarios adhibuit, atque sarcophago elevando, plurimam diligentiam impendit. Quod summa cautela, ut dignum erat, levatum, in sinistra parte deponi fecit, ac festiva celebritate, per ampla ædis spatia, lychnis relucen-
D tibus, missarum solemnibus, pro tanti præsulis honore devotissime exorsus, super eundem tumulum implevit. Et quamvis in circuitu ipsius sepulcri, aquatilis humor extrinsecus fuerit, non tamen intrinsecus lutulentis sordibus, seu aquæ guttulis introitus patuit. Nec immerito credibile est Deum, qui om-

nium creaturarum naturas, pro suo arbitrio in quas-
cunque vult rerum species transformat, ac tume-
scentia maria proprio nutu, arenis, quasi habenis
fortissimis frenat, etiam dilecti sui cadaveri, tanti
honoris beneficium præstare potuisse, ut intra ipsius
urnæ vasculum, quo pretiosum tenebatur depositum,
nihil intraret sordium, ut cunctis fieret ejusdem
venerandi pontificis meritum manifestum.

Expletis igitur missarum solemnibus, paucis se-
cum quos voluit, ex monachis retentis, cæteros
abscedere fecit, ac non tam temerario ausu, quam
fidelis animi devotione fervens, explorare diligen-
tius amica curiositate duxit congruum, quid sub
oculis positum intra uterum suum teneret vasis
receptaculum, simulque æstimans necessarium, ut
ad devotionem honorandam quærentium, de pulvere
carnis, sive de ossibus illius tolleretur aliquantam
portiunculam reliquiarum.

CAPUT IV.

Interea, omni dubietate submota, idem archicu-
stos ad tumulum jam in superficie pavimenti posi-
tum humiliter accessit, atque operculo lapidis quo
legebatur remoto diligentius introspectit. Et ecce
obtulit se obtutibus illius vir cano capite reveren-
dus, abstinentiæ ac jejuniorum macore, quibus co-
mitibus vixerat pallidus, sanctitate morum, merito-
rumque præcipuus; incorruptione quoque membro-
rum suaviter fragrantium quasi aromaticus, ac toto
corpore incontaminatus: hoc solo quod in sepulcro
erat dormienti simillimus, vestimentis pontificalibus
honesta pulchritudine adornatus.

Res raritate sui valde mirabilis, atque pro sui
magnitudine humano sermone vix explicabilis. Qui
enim putaverat se putrefactæ carnis, uti in mortuis
fieri assolet, reliquias inventurum, reperit ultra
æstimationem, inviolati corporis memorabile prodi-
gium. Quali hæc visio digna miraculo, quamque
immenso stupori proxima fuerit, eloquentia humani
ingenii effari nequit, quin minus ariditas nostri ser-
monis, hæc explicare, ut decet, tenuissimis valeat
verbis.

Stupefactus igitur ut par erat, tam inopinati vi-
sione portenti, Deo debitis laudibus benedixit, tan-
torumque donorum largitori gratias egit. Congau-
dens etiam tanti inventionis thesauri, non modico
iterum cœpit sollicitudinis angore cruciari: multa
animo volvens, quid ex ipso ad commemorationem
sequentium pro munere deberet auferri.

CAPUT V.

Ubi vero fluctuantem animum anchora consilii
stabilivit, casulam qua erat indutus, a sacratissimo
ejus collo abstulit: eundemque in latus utrumque
versans, cannas arundinum fluviales, quæ sub ipso
olim positæ fuerant, propter humorem aquatilem
subduxit. Idque suis desideriis minus esse perpen-
dens, nisi etiam ex corpore aliquam tolleretur invio-
latorum portione membrorum, verlit audaces, ut
ita dicam, ad cadaver venerabile manus, unguesque
spiritualis vituli cornua producentis et unguas se-

cutit. Quæ post obitum illius, contra naturam ita
excreverant, ut etiam manicas manuum ejus cre-
mento suo penetrarent. Necnon et bardam pontificis
nostri, scilicet Aaronis, post sepulturam ipsius re-
crescentem totundit.

Hæc vero omnia sibi summo devotionis obsequio
recondens, nec sibi tamen, suisque desideriis suffi-
cere credens, ad os sacratissimum, per quod divinæ
pietati, crebræ orationum preces fuerant fusæ, ac
variis populis frequentes prædicationes directæ,
ausus est manum mittere, atque si aliquem de den-
tibus illius posset eximere, studuit pertentare. Sed
et cum hoc, pro eorundem firmitate nequiret per-
ficere; fabrili instrumento, tenaci videlicet forcipe
usus, de gencivis pulcherrimi oris duos dentes edu-
xit: rubicundo ebore, ut credi decet, ac antiquo
sapphiro pretiosiores. Mirum dictu! fidelem quærens
auditorem, quod contra naturam est, mortui cata-
veris de dentibus eductis stillæ fluxerunt cruoris,
hujusque monumenti usque in diem hodiernum,
testimonium acerra præbet eborea, adhuc eodem
quo infusa fuerat sanguine, 743 cum ibi servandi
mitterentur, mirabile dictu, cruentata.

CAPUT VI.

Renovatum sane in hoc facto, imo iteratum divi-
næ majestatis opus veneramur, quod in primo mun-
danæ conditionis exordio editum legendo recorda-
mur, quando de primi parentis latere in paradiso
dormientis costam eductam legimus, eandemque in
muliebrem formam effigiatam audimus (*Gen. 11*). Nec-
non et illud quod eodem actu figurabatur mysterium,
de latere videlicet Christi in cruce dormientis cum
aqua sanguinem eductum, quando patefacto vitæ
fonte, macrope militis, manavit pretium nostræ re-
demptionis, atque conscisso thesauri sacculo, spon-
salis margariti egressa est plenitudo. Dotalis etiam
pacti supra crucem scripti stipulatio, in pulcherrimo,
Hebraicis, Græcis, Latinisque expressa litteris
apparuit albo. De quibus ecclesia ad sui Conditoris
ac Redemptoris similitudinem reformata, omnium
credentium mater vitalis videlicet Eva est, remota
priori calamitate, effecta.

Non penitus incomparabile per omnia, de quo
antea diximus, nobis videtur miraculum, quando
aperto ore nostri Patris, nos in Christo per Evange-
lium generantis, pretiosissimi stillæ fluxerunt cruo-
ris, quo omnis ecclesiæ conventus amabilis, aug-
mentum vere percipere meruit credulitatis, casto-
que conjugii lædere digna effecta est et fidelis.

CAPUT VII.

Dormivit igitur vetustus ille in paradiso Adam:
et ex osse proprio fabricatam suscepit in conjugale
contubernium Evam. Quievit postea Adam novus
illius antiqui protoplasti protoplastes, in crucis
supplicio, et ex cruore sui lateris subarrhatam sibi
aptavit ecclesiam, non habentem maculam aut
rugam, sed corpore et spiritu immaculatam. Repre-
sentavit vero quadam similitudine nobis illos utros-
que nostræ plebis pater et parens, iste de proximo

post centum quinquaginta annos sui obitus dormiens in sepulcro; primi Adæ similitudinem referens in osse exemplo; secundi Adæ, id est Christi imaginem præbens in cruore effuso. Quibus utrisque gestis mirabilibus, præsentem sibi ecclesiam ad sua solemnità congregatam, quasi veram dilectionis ac fidei puritate conjugem, omnium nostrum matrem videtur acquisisse. Quæ illi propria alvo, fonte videlicet sacro filios generans, mirabile dictu! et mater perseverat et virgo. De quorum collegio etiam ego, qui ista nunc suppleo; quamvis degener ejus inenarrabili pietate existo.

Sane illa quæ verax priscorum Israeliticæ nationis judicium narrat historia, huic, de quo loquimur, non longe videbuntur dissimilia. Samsonem fortissimum omnium ducum quærentem conjugium, rugientem in semita obvium habuisse leunculum, atque de ejusdem violenter necati maxilla, cum regrederetur, mellis sumpsisse favum referunt, suisque convivis ænigma proposuisse obscurum. Istis hæc aliqua sui portiuncula conveniat, porro ad credendum titubantium animos instruunt, in quibus adhuc fides frigescente charitate vel vivit, vel potius, ut ita dictum sit, mortua vivere se credit.

Non itaque insanientum more poetarum, inanes et a veritate vacuas fingimus fabulas, neque juxta Mantuani vatis figmentum, Æneio exemplo, de tumulto Polidori, auri sacra fame necati, hastilia cruenta extrahimus; sed ad laudem Domini meritum, et nomen amabile Amandi præsulis sancti adornare desideramus. Porro si illa meretricio sermone, et cultu compta persuaderi quasi vera potuerunt paganis, quæ redargutio digna inveniri poterit Christianis, si minori fide dubitent de certis, quam illi de mendacibus et incertis? Superest itaque ut aut omnipotentiam Dei negent, aut de sanctitate tanti viri dubitent: et hæc insania, etiam paganis deteriores existant. Sed de his jam satis dictum sit.

CAPUT VIII

Igitur ablatas de corpore viri Dei Amandi supra-memoratas reliquias, congruo loco, debito honore deposuit, lapidum etiam cæsures, necnon et cœmentarios adhibuit, aliæque perplura quæ ad hoc opus apta videbantur, exquisivit. Corpus vero venerabile a die duodecimo Kalendarum Octobrium quibus elevatum est, usque ad decimum Kalendarum Novembrium, quibus restitutum est, per triginta duos dies supra terram manere permisit, ac die eodem, magno cleri, populique conventu congregato, in loco præparato recollocavit. Urnamque sepulcri, non ut antea fuerat, in profundioribus posuit, sed in superioribus, ita ut fundamentum illius videri, et æmen sub illo accendi posset, collocavit, atque in eo illum psalmi versiculum. Hæc requies mea in sæculum sæculi, suprascriptis. Utramque vero elevationem videlicet corporis, atque restitutionem, celebrem esse fecit, suis etiam successoribus honorabilem in perpetuo fore sanxit. Quod hætenus nos

devotissime hodierna celebritate colimus, ac nostros, ut ea maneat cura, posteros monemus.

744 Hæc nos cum a patribus qui his interfuere, et numerosi supersunt, audissemus, frequenti sermone narrantibus, silentio nequaquam infructuoso regere permisi sumus, sed ad laudem Christi pontificisque ipsius, vili dictatu posteris transmisimus. Talibus et tantis usque in præsens virtutibus, ejus celebrabilis honoratur tumulus. De sanitatibus vero in basilica ejus, qua requiescit, ipsius intervenientibus meritis patratis, aliqua hic commemorare supersedimus, quoniam de his satis in libello vitæ illius expressa cognoscimus. Siquidem ad ejus memoriam cæcitas visum, surditas auditum, debilitas gressum; et taciturnitas linguæ recipit officium. Hæc nempe quasi communia sanctorum dona referre omitimus, quia ad ignem in ejus memoria divinitus accensum stylus festinat stolidus: cui hebes prona devotione concurrat animus.

CAPUT IX.

De igne cælesti in memoriam Beati Amandi divina virtute mirabiliter accenso.

Denique ab incarnatione Domini octingentesimo quinquagesimo quinto, a transitu vero beatissimi Amandi centesimo nonagesimo quinto, atque ab elevatione corporis ipsius quadragesimo septimo, die vicesimo mensis Septembris, celebritas anniversaria sæpeditæ elevationis illius imminet, quæ minus digno devotionis studio solemniter exstabat. Siquidem quotidianis diebus contempta, officio nullo feriali honorabilis erat obsequio. Quam negligentiam divino correctam prodigio sequenti manifestius liquebit eloquio. Non enim, ut aliquid etiam in transcurso dicamus, Dei omnipotentis miracula, sive per ministros suos acta, tantum ad strepitum et plausum, favoremque vulgi excitandum credimus patrata, sed ad fidem corroborandam credentium, correctionemque animarum errantium, cælestia terrigenis monstrari opera tenemus certissimum, ut quia quotidianis præceptorum sacrorum admonitionibus non emendamus, portentis quibusdam quasi stimulorum aculeis corrigamur. Et quia more generorum Loti obdurati, ut peritura Sodomæ terga fugiendo præbeamus, atque ad montem virtutum ascendamus, obedire nolumus, sit ut nobis sermonem divinum, qui per Loti figuratur, quasi per lusum loqui videamus: terribiliaque præcepta, mortem ac perditionem minantia, juxta prophetam, in canticum oris nostri vertamus.

CAPUT X.

Quid itaque isto de quo loqui incipimus signo, ignis videlicet divini accensione nos admonitos putare dehemus, nisi ut flammam geminæ dilectionis, Dei videlicet et proximi, in nostris, cordibus accendamus, qua in conspectu summæ majestatis lucere valeamus, vitiorumque rubiginem de actibus nostris ardore illius ignis, quem Dominus noster in terram, hoc est, terrena corda misit, ad purganda

expurgeremus, ut depulsa plumbi, id est iniquitatis et peccati a nobis gravedine, ad cœleste diadema nostri regis, quasi aurum purissimum nos præparemus? Sed de his satis, quamvis præpostero ordine dicenda fuerint, præoccupando diximus: nunc ad ipsius signi magnitudinem, linguæ plectro et calamo scribæ accedamus.

CAPUT XI.

Die igitur qui jam dictam elevationem ordine temporis præcedebat, terminata synaxi vespertinæ celebritatis, non ita pleno, ut dignum erat, apparatu luminis neque etiam festivo conventu, ut decebat, turbæ popularis, nox propinquabat. Completoriisque peractis, tenebrarum horror jam lucernis egebat, ac quoniam quiescendi tempus jam venerat: monachorum singuli lecti sternia petierunt: custodibus in aula basilicæ relictis. A quibus more sibi solito, lucernis, nocturnis horis ardere suctis, accensis, atque universis per tota ædis spatia cereis extinctis, dum unus eorum, post minimi intercapedinem temporis, diligentiam templi observans, redisset: cereum ad sancti vestigia ardere solitum, ac paulo ante extinctum, fuso cœlitus ignis candore reperit radiantem. Quem dum ab aliis æstimat illuminatum: iterato credidit extinguendum. Sic a singulis vicissim sibi succedentibus tertio extinctus: tertio nihilominus apparuit cœlesti igne coruscus. Qua de re quod supererat in unum convenientes, ac singuli se eundem extinxisse memorantes, et quis ipsum reaccenderit conquirentes, ita eundem denuo extinguendum putaverunt, ut etiam carbonem, qui ex filo remanserat, emunctoriis digitis adimerent, probare volentes utrum rursus repetito luminis candore radiatilis appareret. Nec dum quippe rei tanti miraculi pleniter agnoscebant, quamdam tamen animo sollicitudinem de hoc facto, jam omni modo capiebant. Qua de re dum ipsum cereum **745** quarto reaccensum conspicerent, stupefacti, imo perterriti, quod quasi temerario, ut ita dixerim, ausu, eidem prodigio obviare extinguendo ten-

tavissent. ipsum toties evindicatum a lumine, ipsi concesserunt. Quid multis? Permissus est ejus esse juris, cujus virtutis majestate tantis vicibus apparuit invincibilis. Diu itaque super hac repentini novitate miraculi gaudio summo attoniti, tandemque dormitum euntes stupidos oculos soporiferæ tradidere quieti.

CAPUT XII.

Jamque nox ipsa tanto illustrata lumine prope transierat, et aurora rubescente matutinorum solemnitas propinquabat cum interea custodes grabatis, quibus quieverant, surrexerunt, ac de cereis septem maximis, qui ad caput viri Dei sub ipso mausoleo, intra cancellos sub conclavi positi stabant, duos gemino candore, flagrantem repererunt. Ex illo autem ad pedes posito quem paulo ante accendi viderant, unde isti ad caput statuti accensi fuerint, non dubitabant. Finitis vero matutinorum solemnibus, ac die jam clarescente, vulgata facti fama, omne monachorum agmen in basilicam venit, atque summæ sanctæ et individuae Trinitati, excelsis laudibus, vocibusque jubilantibus benedixit: missarum deinde solemnibus pro ejusdem honore patris, ultra solitum devotissime implevit. Cujus inexplicabilis melodiarum cantilenam diutius protelata, ego ipse qui hæc qualiacunque sunt, describo, coram positus, et audivi auribus, et ignem oculis vidi, atque hos etiam versiculos in ipsis concentibus pontifici dixi.

Lumen in æthereo quo clarus habetis olympo

Monstrasti monachis, præsul Amante tuis.

Da famulis ambire tuæ consortia vitæ,

Ut valeant donis participare tuis.

Hoc igitur, geminum divinorum beneficiorum munus, elevationem scilicet sacri corporis admirabilem, ac dationem ignis de cœlo missi memorabilem, summo devotionis tripudio, qui adfuere, celebrarunt, atque ut a posteris eorum honoretur, decreverunt credentes levamen adepturos æternum, qui ejus memoriam cum debita habuerint actione gratiarum.

EPISTOLA DOMNI PHILIPPI ABBATIS DE ELEEMOSYNA
AD ABBATEM JOANNEM ECCLESIAE S. AMANDI
DE PASSIONE SANCTORUM CYRICI ET JULITÆ.

Reverendo in Christo Patri Joanni Dei gratia Elmonensis monasterii abbati, et venerando sanctoque conventui frater Philippus modicum id quod est. Sicut arenæ ingenii vena deficiens, et impoliti sermonis egenæ complexio gestorum minuit dignitatem, sic antiquitatis situs: et exemplarium mendosa corruptio, devenustant honestæ compositionis ornatum. Quia quod antiquatur et senescit, prope interitum est, et rivus nisi de beneficio fontis vivat, arefcit. Quod in beatorum Cyrici et Julitæ passionis historia credimus accidisse, quam et nebula vetustatis offuscet et incompositi schematis obumbrat abjectio. Quæ, etsi inter apocrypha computatur,

non tamen victoriæ martyrum nubem falsitatis importat, quos pro veritate passos universalis ecclesia solemniter veneratur, et in regno gloriæ cum tacite Christi Jesu, refovet æternæ felicitatis amplexus. Quos signis et mirabilibus divina clementia suos esse testatur, et inter electos sortem eorum esse declarat, sicut per Isaiam dicitur. Liga testimonium, et signa legem in discipulis meis. Ad discipulatam fidei, ligavit eos testimonium Jesu, et lex veritatis per Spiritum sanctum, signata in cordibus eorum. Cujus assertione fideliter probati, coronam vitæ possidere merentur et regnum. Apocryphum quidem, secreti clausuram, non vitium falsitatis edicit,